

Helpen onder protest

een handreiking voor kerkelijke, materiële hulpverlening

Helpen onder protest

een handreiking voor kerkelijke, materiële hulpverlening

Colofon

Dit is een gezamenlijke uitgave van:

Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA

Noordermarkt 26
1015 MZ Amsterdam
tel. (020) 330 43 55
e-mail info@armekant-eva.nl
internet www.armekant-eva.nl

Kerkinactie

Postbus 456
3500 AL Utrecht
tel. (030) 880 14 56
e-mail info@kerkinactie.nl
internet www.kerkinactie.nl
giro 456

Auteurs

Evelyn Schwarz, Peter de Bie, Herman Noordegraaf, Mieke Punt

Redactiegroep

Evelyn Schwarz, Peter de Bie, Herman Noordegraaf, Mieke Punt, Henk van IJken, Ron van Leeuwen, Ploni Robbers-van Berkel

Eindredactie

Henk van IJken

Omslagfoto

Chris Pennarts (Arme Kant van Nederland/EVA-uitgave)
Peter de Bie (Kerkinactie-uitgave)

Vormgeving en druk

Drukkerij Libertas, Bunnik

Utrecht, Amsterdam
September 2004

ISBN 90-75684-08-8

Kerkinactie en de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA brengen deze brochure, *Helpen onder protest*, in oecumenisch verband uit. Diakenen, diaconieën en diaconale vrijwilligers zijn in de Protestantse Kerk in Nederland de uitvoerders van het diaconaat. In de Rooms-katholieke kerk zetten parochiële caritasinstellingen (pci's) en vrijwilligers zich in voor het diaconale werk.

Omdat deze brochure een gezamenlijke uitgave is van werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA en Kerkinactie zal hij met twee verschillende kaften, maar met dezelfde titel en inhoud worden uitgebracht. Hierdoor is deze uitgave ook geschikt voor gebruik in Rooms-Katholieke kring en in plaatselijke Arme Kant-groepen.

Inhoud

Colofon	2
Voorwoord	5
Inleiding	7
Opzet	10
1. Kerken en armoede	11
2. Het veranderende politieke beleid	15
3. Hoe kom je hulpvragen op het spoor?	23
4. Hoe ga je om met hulpvragen?	31
5. Helpen onder protest, wat is dat eigenlijk?	41
6. Helpen onder protest in de praktijk	47
7. ‘Tien geboden’ voor omgaan met hulpvragen	59
Bijlagen	
1. Samenvatting onderzoeksrapport ‘De kerk als vangnet?’	61
2. Het maken van een sociale kaart	66
3. Protocol voor criteria en procedure bij hulpaanvragen	68
4. Literatuur	72
5. Adressen en websites	76
<i>Voorbeelden van helpen onder protest</i>	
- <i>Werkgroep Armoede in Limburg</i>	14
- <i>Diana</i>	18
- <i>Scholenpotje Voorburg</i>	22
- <i>Interkerkelijk Sociaal Fonds Delft</i>	28
- <i>Arme Kant-groep in Drenthe</i>	38
- <i>Project schuldhulpverlening Zoetermeer</i>	40
- <i>Protestfonds diaconie Eindhoven</i>	44
- <i>Beloofte maakt schuld</i>	50
- <i>Je portemonnee delen</i>	54
- <i>Niet voor jezelf</i>	58

Voorwoord

Armoede is terug van nooit weggeweest. Wie betrokken is bij het werk van een diaconie of parochiële caritas instelling weet dit. De laatste jaren neemt het aantal mensen dat bij de kerken om (financiële) hulp vragen schrikbarend toe. Steeds meer mensen komen in situaties van materiële nood en veelal schulden terecht. Velen vallen daarbij ook door de mazen van het net van overheidsregelingen.

In veel parochies en gemeenten wordt op uiteenlopende manier hulp geboden aan mensen van de arme kant. Er zijn echter ook kerkleden - professionals en vrijwilligers - die melden dat zij de armen niet weten te vinden. Met name stille armoede blijkt voor menigeen moeilijk te signaleren. Deze brochure wil ondermeer een leidraad zijn hoe hulpvragen op het spoor te komen.

Veel kerken zien het als hun taak om mensen in de knel kortstondig financieel bij te staan. Waar de nood hoog is dient immers geholpen te worden. Tegelijkertijd beseffen zij dat dit niet nodig zou moeten zijn. De noodzaak van deze hulp heeft een bittere bijmaak. Het stelsel van de sociale zekerheid zou immers voor iedere burger bestaanszekerheid garanderen. En een terugkeer naar de kerkelijke armenzorg is verre van wenselijk. Daarom proberen kerken sinds enige tijd ook steeds vaker aan de overheid duidelijk te maken dat zij in de bres springen waar deze haar taken laat liggen: zij helpen onder protest.

In 2002 heeft de werkgroep de Arme Kant van Nederland/EVA in samenwerking met Kerkinactie een onderzoek gepubliceerd naar de individuele financiële hulpverlening vanuit de kerken. Het werd duidelijk dat kerkelijke hulpverlening een eigen plek inneemt, veelal als een laatste vangnet voor mensen die nergens anders terecht kunnen. Daarnaast bleek dat het helpen onder protest in veel plaatsen nog niet zo goed uit de verf lijkt te komen. Aanleiding voor Kerkinactie en de werkgroep om vooral over dit laatste meer materiaal te verzamelen.

Voor u ligt nu een handboekje dat naast een bezinning over de achtergronden van helpen onder protest een praktische handleiding wil geven. Protest kent allerlei uitingen; lang niet altijd is er sprake van spandoeken op het Malieveld. De kern van helpen onder protest is: naar buiten kenbaar maken hoeveel (financiële) hulp de kerk verleent en tegelijkertijd erop wijzen dat armoede onrecht is. De bijbel veroordeelt immers sociale ongelijkheid als een aanslag op de waardigheid van rijken en armen in eenzelfde samenleving.

Dit boekje staat vol van voorstellen hoe helpen onder protest vormgegeven kan worden. Het spreekt voor zich dat het daarbij om mogelijkheden gaat en niet om een takenlijst die afgewerkt dient te worden. Elke

gemeente of parochie heeft eigen capaciteiten en specialiteiten. Een diaken of vrijwilliger van een pci is vrij om keuzes te maken wat in de eigen situatie mogelijk is en wat het beste bij de stijl van de eigen kerkgemeenschap past.

Met de beschrijving van geslaagde voorbeelden van helpen onder protest willen wij u inspireren. In dit verband willen wij onze hartelijke dank uitspreken aan de lokale groepen die hiervoor hun informatie beschikbaar hebben gesteld. Ook willen wij hier de vele mensen bedanken die ons materiaal hebben aangeleverd en commentaar hebben gegeven op de eerste teksten voor dit boekje.

Wij houden ons aanbevolen voor aanvullingen op grond van uw ervaringen.

Evelyn Schwarz

Voorzitter Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA

Inleiding

In deze brochure wordt een handreiking gedaan aan al diegenen die binnen en vanuit kerken bezig zijn met financiële en materiële hulpverlening. Ooit was de gedachte dat kerken, diaconieën en caritasinstellingen zich daar nog maar mondjesmaat mee bezig hoefden te houden. Immers, we hadden een goed stelsel van sociale zekerheid en vanaf 1965 een Algemene Bijstandswet, die aan iedereen een vloer in het bestaan garandeerde. Daardoor zouden ook diegenen die om wat voor reden ook niet konden voorzien in de ‘noodzakelijke kosten van het bestaan’ toch de mogelijkheid hebben om met opgeheven hoofd volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen. Formeel geldt dit principe nog steeds en wordt het breed gedragen, ook in de politiek. Er is vrijwel algemeen overeenstemming over de gedachte dat de overheid moet zorgdragen voor een minimumbestaan als burgers daar niet zelf in kunnen voorzien. De discussie gaat niet over het principe, maar wel over de vraag of het huidige minimum voldoende is om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te voorzien en over de vraag of het huidige minimum voldoende is om volwaardig aan de samenleving deel te kunnen nemen. Daarom is het ook belangrijk om ervaringen die kerken opdoen en die duidelijk maken dat er gaten in de vloer zitten, overgebracht worden naar de politiek, om zo de overheid op te roepen haar rechtstaak te vervullen. Inmiddels vertoont de vloer heel wat gaten en is armoede ook in Nederland weer terug van nooit helemaal weggeweest.

Hernieuwde aandacht van de kerken

Door de kerken is vanaf de jaren tachtig vooral door de kerkelijke werkgroep ‘De arme kant van Nederland’ veel aandacht geschonken aan de (nieuwe) armoede in Nederland. Dit vanuit de overtuiging dat de bijbel christelijke geloofsgemeenschappen oproept zich te verbinden met mensen in nood. In de wetgeving in het Oude Testament vinden we de regels om de armen te beschermen en hen een volwaardige plaats in de gemeenschap te geven. Er is een rusteloos pogen om de weduwe, de wees en de vreemdeling – de meest kwetsbare groepen in die tijd – recht te doen. We horen de aanklachten van de profeten als dit recht geschonden wordt. Deze lijn wordt in het Nieuwe Testament door Jezus en de apostelen doorgetrokken. In de gelijkenis van het laatste oordeel, in Mattheüs 25: 31-40, wordt bij uitstek duidelijk gemaakt wat er werkelijk toe doet met het oog op het Koninkrijk: het omzien naar de minsten – hongerigen, dorstigen, berooiden, vreemdelingen, gevangenen en zieken. Kernbegrippen zijn daarbij steeds weer gerechtigheid en barmhartigheid, die duiden op een aandachtige betrokkenheid op mensen die hulp en zorg behoeven en die in armoede leven met het oog op het verminderen en zo mogelijk opheffen van hun lijden. Dit krijgt vorm in directe hulp aan mensen en in het opkomen voor rechtvaardige maatschappelijke structuren en verhoudingen. Dat alles als een weerspiegeling van hoe God met ons mensen omgaat.

Natuurlijk kunnen wij geen blauwdruk uit de bijbel halen voor het goede maatschappelijk handelen. De bijbelse verhalen spelen zich immers af in een geheel andere tijd. Maar wel klinkt daar de oproep tot het doen van gerechtigheid en barmhartigheid: ook in onze tijd. Hoe kunnen wij recht doen aan mensen in nood? Die vraag geldt de samenleving in haar geheel, de politiek en ook de kerken. In de Vastenbrief van de Nederlandse Bisschoppenconferentie 'Van uitsluiting en armoede naar solidariteit en gerechtigheid' (2004) kunnen we in dat verband onder meer lezen:

“In de strijd tegen uitsluiting en armoede moeten onze inspanningen erop gericht zijn dat iedereen naar vermogen en persoonlijke verantwoordelijkheid kan deelnemen aan de samenleving. Daarnaast is van de kant van de sterkeren de bereidheid vereist om medeverantwoordelijkheid te nemen voor de zwakkeren in de samenleving; de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Het is zorgwekkend dat de laatste jaren de rijkdom van particulieren steeds verder is gegroeid, terwijl de publieke armoede toenam. De overheid heeft hier een cruciale verantwoordelijkheid. Daarmee is niet gezegd dat het tegengaan van armoede en sociale uitsluiting exclusief een overheidstaak is. Ook maatschappelijke organisaties en individuen dragen hier verantwoordelijkheid.”

Financiële en materiële hulpverlening

Deze brochure richt zich daarbij op één specifieke vorm van handelen vanuit de christelijke geloofsgemeenschappen, namelijk de financiële en materiële hulpverlening. Ze is een vervolg op het onderzoek dat de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA samen met Kerkinactie deed naar individuele financiële hulp door kerken: 'De kerk als vangnet? Verslag van een onderzoek naar individuele financiële hulp door kerken'¹. In bijlage 1 treft u een samenvatting en aanbevelingen van dit onderzoek aan. In het onderzoek zijn gegevens verwerkt die lopen tot 2000. Inmiddels zijn de ontwikkelingen verder gegaan en kunnen we aannemen dat onder invloed van de economische recessie en de vele bezuinigingen en andere maatregelen een verdere verslechtering is opgetreden. Daarmee, en met de vragen die er uit de praktijk komen, is er aanleiding genoeg om in een handzame brochure een steun in de rug te geven aan iedereen die binnen kerken met het armoedevraagstuk bezig is.

De financiële en materiële hulpverlening staat echter, zoals we in het volgende hoofdstuk zullen aangeven, in het kader van een bredere inzet. De vraag die in deze brochure aan de orde komt, is hoe financiële en materiële hulpverlening zo kan plaatsvinden dat zij bijdraagt aan het lenigen van noden op een wijze die voldoet aan de normen van gerechtigheid en barmhartigheid, dus geen liefdadigheid.

1. Zie voor bestelgegevens de bijlage met literatuurverwijzingen.

Opzet van dit boekje

In hoofdstuk 1 zetten wij kort neer hoe de kerkelijke betrokkenheid bij het armoedevraagstuk in eigen land zich heeft ontwikkeld.

In hoofdstuk 2 beschrijven we in kort bestek iets van de recente ontwikkelingen in de sociale zekerheid en de rolverdeling tussen landelijke en plaatselijke overheden. Daarmee wordt het maatschappelijk verband geschetst, waarin de kerken hun rol spelen in hulpverlening en armoedebestrijding.

Hoofdstuk 3 gaat in op de vraag hoe je hulpvragen op het spoor komt. Tussen weten dat er armoede in Nederland is en het opvangen van de signalen in de eigen omgeving, ligt soms een kloof. We geven wat handvatten om die kloof te dichten.

Hoofdstuk 4 behandelt de vraag op welke manieren je vervolgens om kunt gaan met de hulpvragen die je tegenkomt.

In hoofdstuk 5 gaan we in op de vraag waarom het van belang is niet alleen met de individuele hulpvraag bezig te zijn, maar die ook te verbinden met aandacht voor en zonodig protest tegen de maatschappelijke oorzaken ervan.

In hoofdstuk 6 geven we een aantal praktische tips en suggesties om dit 'helpen onder protest' vorm te geven.

Hoofdstuk 7 tenslotte vat een aantal belangrijke elementen van dit boekje nog eens samen in de 'Tien geboden voor omgaan met hulpvragen'.

Tenslotte vind u door het hele boekje beschrijvingen van praktijkvoorbeelden van 'helpen onder protest'.

We besluiten de brochure met een aantal bijlagen om u verder op weg te helpen:

- een samenvatting van het onderzoek 'De kerk als vangnet?'
- tips voor het maken van een sociale kaart
- richtlijnen voor het opstellen van regels, criteria en protocollen voor het behandelen van hulpvragen
- een overzicht van te gebruiken publicaties over armoede in Nederland
- een overzicht van adressen en websites waar u terecht kunt voor meer informatie en ondersteuning.

Hoofdstuk 1 – Kerken en armoede

Vanaf de jaren tachtig in de vorige eeuw zien wij dat kerken en instellingen als diaconieën en parochiële caritasinstellingen steeds meer geconfronteerd worden met armoede in de eigen Nederlandse samenleving. In deze tijd van economische teruggang is er een groeiende groep mensen die door werkloosheid, handicap, ziekte, het wegvallen van de kostwinner (weduwen, gescheiden vrouwen) of ouderdom een beroep moeten doen op de sociale zekerheid. Velen van hen, vooral degenen die langdurig van een minimuminkomen afhankelijk zijn, komen in een financiële knelsituatie, te meer omdat de vaste lasten (huur, nutsvoorzieningen, gemeentelijke heffingen enzovoort) sterk stijgen en een groot beslag leggen op het inkomen. Ook in tijden van een bloeiende economie – de jaren negentig – wordt de achterstand die eerder is ontstaan voor de meeste mensen niet ingelopen en treedt voor de meesten van hen geen structurele verbetering op.

Arme kant van Nederland

Op 29 september 1987 organiseren de Raad van Kerken en DISK (Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken) een eerste grote conferentie over armoede in Nederland met als doel om een impuls te geven aan het kerkelijk beleid en een signaal uit te zenden naar politiek en samenleving: kijk wat er aan de hand is!

In de slotverklaring van deze toonzettende conferentie kunnen we onder meer het volgende lezen:

“Diaconieën en caritasinstellingen zullen steeds meer mensen ontmoeten die in onze samenleving het recht wordt onthouden om volwaardig aan die samenleving deel te kunnen nemen. Wij wijzen af dat mensen opnieuw van liefdadigheid afhankelijk worden gemaakt. Wij pleiten voor een sociale zekerheid die geen gunst is, maar een recht dat volledig door de overheid wordt gegarandeerd. Daarom zal van individuele financiële hulp, door kerken in noodsituaties verleend, tegelijk een protest tegen de oorzaken van deze nood moeten uitgaan naar politiek en samenleving.”

In het vervolg op deze conferentie werd de werkgroep ‘De arme kant van Nederland’ opgericht. In 1997 is de werkgroep samengegaan met het netwerk Economie, Vrouwen en Armoede (EVA); een netwerk van bondgenootschapsgroepen van vrouwen in kerken en armgemaakte vrouwen, dat vanaf 1984 gegroeid was. Sindsdien is er in vele gemeenten en parochies aandacht en betrokkenheid gegroeid ook op dit terrein. We kunnen daarbij in grote lijnen de volgende aanpak waarnemen, al zal deze steeds plaatselijk, al naar gelang de omstandigheden verschillen:

1. Het leren kennen van de leefwereld van de betrokkenen zelf. Wat

maken zij mee? Welke visie hebben zij daar zelf op?

Hun verhalen moeten mede richtinggevend zijn voor het handelen van de christelijke geloofsgemeenschap. Anders vervallen wij in een goed bedoelde betutteling, waarbij we geen recht doen aan de ander als volwaardig mens. Die verhalen kunnen we horen in ontmoetingen of in persoonlijke contacten.

2. Op grond daarvan kunnen bondgenootschappen ontwikkeld worden waarin (mensen uit) kerken optrekken met de betrokkenen zelf en hun organisaties, bijvoorbeeld in een gezamenlijke werkgroep.

Gezamenlijk kunnen zo initiatieven ontwikkeld worden, zoals:

- Steun geven vanuit kerken aan armen en hun organisaties, materieel en immaterieel.
- Opkomen voor de belangen van armen, zowel op individueel niveau als wat betreft het beleid van de burgerlijke gemeente en van maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld scholen, verenigingen enzovoort).
- Werken aan bewustwording en erkenning van het armoedevraagstuk binnen kerken en in de samenleving. Dat blijkt steeds weer nodig te zijn, omdat armoede steeds weer ontkend of gebagatelliseerd wordt, terwijl deze erkenning wel noodzakelijk is om het vraagstuk aan te kunnen pakken.
- Leggen van een verbinding tussen de strijd tegen armoede en de viering en de liturgie. Deze tonen ons immers in het lezen van de Schriften, de gebeden, de lof- en klaagzangen hoe de inzet voor barmhartigheid en gerechtigheid tot het wezen van het christelijk geloof behoort. In het bijzonder in het avondmaal/de eucharistie, waarbij het brood wordt gedeeld, komt dit tot uitdrukking.
- Opkomen voor de verbetering van de positie van de armen bij de landelijke politiek en in de samenleving in bredere zin.

Juist omdat via de beweging 'Arme Kant van Nederland/EVA' een verbinding wordt gelegd tussen al die verschillende groepen die vanuit kerken bezig zijn met armoedebestrijding is het mogelijk om de kleinschalige werkzaamheden op plaatselijk vlak met elkaar te verbinden en zichtbaar te maken in de kerken zelf en naar politiek en samenleving. In deze brochure wordt ingegaan zowel op de financiële en materiële hulpverlening zelf als op de mogelijkheden om deze een plaats te geven in dat bredere kader.

“Steeds vaker bespeuren wij dat mensen tegenstellingen tussen ‘wij’ en ‘zij’ creëren, tussen degenen die er wel en niet bijhoren, tussen mensen met en zonder werk, tussen mensen met grote rijkdom en mensen die dagelijks grote moeite hebben om de touwtjes aan elkaar te knopen. Die ontwikkeling staat in schril contrast tot wat de Schrift ons voorhoudt. “Als u nu opziet tegen de man met de schitterende kleding en zegt: ‘Gaat u hier zitten, dit is een goede plaats’, terwijl u tegen de arme zegt: ‘Blijf jij daar maar staan’, of: ‘Ga hier maar op de grond zitten, bij mijn voetbank’, doet u dan niet aan discriminatie en wordt u dan geen rechters met verkeerde gedachten?” (Jak 2,3-4). Richten wij met al ons bezit geen muren op, soms psychologisch, soms fysiek, soms financieel-economisch of juridisch van aard, om ons terug te trekken in ‘omheinde gemeenschappen?’”

Uit Vastenbrief 2004 ‘Van uitsluiting en armoede naar solidariteit en gerechtigheid’, Nederlandse Bisschoppenconferentie

Werkgroep Armoede

De Werkgroep Armoede van Stichting De Pijler in Limburg is actief in het netwerk van de Arme Kant van Nederland/EVA. De Pijler heeft sinds enige tijd de beschikking over een noodfonds, 'Stichting Carmen', waaruit vijftig maal acute nood is gelenigd. Het fonds wordt gevoed door een religieuze zustercongregatie. Via een netwerk van sleutelfiguren in Limburg kunnen aanvragen ingediend worden tot een maximum van € 250,-.

Kees Dekker van de Werkgroep Armoede schreef in 2004 een artikel over wat men tegenkwam, onder de titel 'Bezuinigen op de armen, verspillen bij de rijken'. "Pijnlijk is het te constateren dat de harde hand van de overheid wel erg eenzijdig uithaalt naar mensen die van een uitkering afhankelijk zijn, terwijl tegelijk geld verspild wordt in de wereld van de rijken. Tegenover de lijst van aanvragen voor een winterjas, een aangepaste stoel, een bijdrage voor Kerstmis of een aanvullend voedselpakket staat de indrukwekkende lijst van zelfverrijking, verspilling, fraude en mismanagement die een veelvoud vertegenwoordigen van de bezuinigen op de sociale zekerheid."

Het artikel vervolgt met een opsomming van zaken die in de actualiteit spelen. Het artikel eindigt met de constatering dat armoede en rijkdom twee kanten van één medaille zijn. "Als de overheid op dit punt geen bewust beleid voert, moet zij onder ogen zien dat de sociale tegenstellingen in Nederland onherroepelijk zullen groeien".

Het publiceren van zo'n artikel in een lokaal of regionaal dagblad, een huis-aan-huis-krant of een kerkelijk blad is een prima voorbeeld van het koppelen van bewustwording en protest aan hulpverlening.

Hoofdstuk 2 – Het veranderende politieke beleid

Voordat we in volgende hoofdstukken overgaan naar de rol die plaatselijke kerken kunnen spelen, willen we eerst een schets geven van enkele ontwikkelingen in de sociale zekerheid en de rol van de overheid. De rol van de kerken vindt tenslotte in die context plaats.

De rol van kerken bij een zich terugtrekkende overheid

Het begin van de 21ste eeuw wordt gekenmerkt door grote veranderingen in het stelsel van de verzorgingsstaat. De overheid snijdt in de sociale zekerheid. De bescherming voor sociale risico's komt weer meer bij de burger terecht. Voorbeelden voor deze ontwikkeling zijn de Wet Werk en Bijstand (WWB) en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Deze twee nieuwe wetten worden hieronder besproken. Net zoals de veranderingen in bijvoorbeeld de huursubsidie vormen zij ook een enorme bezuinigingsoperatie. In tijden van economische tegenspoed heeft dit ingrijpende gevolgen voor het leven van arme mensen. Daarnaast zijn er nog andere verschuivingen in politiek en bestuur. Door de decentralisering hebben de lokale overheden meer taken en verantwoordelijkheden. De verzorgingsstaat verandert tot een verzorgingsstad. Door de zogeheten 'dualisering' van het gemeentebestuur hebben gemeenteraden een andere en actievare rol gekregen. Inspraak op lokaal niveau kan daardoor een grotere betekenis krijgen.

In de verzorgingsstaat heeft de overheid een zorgplicht tegenover haar burgers. De laatste jaren is echter een verschuiving in het denken hierover op te merken. De overheid wil haar burgers meer op hun eigen verantwoordelijkheid wijzen. Pas wanneer iemand daarin niet meer kan slagen wil de overheid inspringen. Daarbij verschuift de betekenis van 'verantwoordelijkheid'. In plaats van samen sterk voor elkaar zijn, ligt nu steeds meer de nadruk op de individuele verantwoordelijkheid voor het eigen welzijn. De overheid trekt zich terug en roept het maatschappelijk middenveld op om in de bres te springen. Ook de kerken zijn hier uitgedaagd. Zij moeten zich op hun rol bezinnen. Willen zij de taken overnemen die de overheid laat liggen?

De Wet Werk en Bijstand

Sinds 1 januari 2004 is de Wet Werk en Bijstand (WWB), de opvolger van de Algemene Bijstandswet van kracht. Een bijstandsuitkering is bedoeld als eindvoorziening, een vangnet voor mensen die geen recht hebben op WW en WAO. Volgens de grondwet is er voor iedere burger die in het eigen inkomen niet kan voorzien een recht op bijstand.

De Wet Werk en Bijstand heeft als uitgangspunt om mensen zo snel mogelijk naar betaald werk toe te leiden. Ook bijvoorbeeld mensen boven de 57,5 jaar en alleenstaande moeders met jonge kinderen moeten in principe aan het werk. De gemeentelijke sociale dienst moet per persoon

beoordelen of er redenen zijn om een (tijdelijke) ontheffing te verlenen van de werkplicht.

De nadruk verschuift van het recht op bijstand naar de plicht om er alles aan te doen om een betaalde baan te bemachtigen. Helaas wordt daarmee vaak aan de mogelijkheden van mensen met een bijstandsuitkering voorbijgegaan. Betaald werk is bij een stijgende werkloosheid voor steeds meer mensen geen haalbare optie meer. Veel mensen kunnen bijvoorbeeld door de zorg voor kinderen of vanwege lichamelijke of psychische beperkingen geen geschikte baan vinden. Ook betekent betaald werk vaak geen uitweg uit de armoede. In de laaggeschoolde sector zou vaak alleen een voltijdse baan soelaas bieden om uit de armoede te komen. Voor veel mensen is dit echter geen reële mogelijkheid.

Door de WWB krijgen de lokale overheden meer autonomie. Ze zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de wet en krijgen daarvoor twee budgetten van het Rijk: een deel voor inkomensondersteuning en een deel voor toeleiding naar werk. Van het budget voor inkomensondersteuning mag de gemeente eventuele overschotten houden. Zou er van het budget voor toeleiding naar werk iets overblijven, dan moet dit teruggestort worden. De kans is daardoor groot dat een gemeente zich richt op toeleiding naar werk en daarbij vooral ondersteunt wie snel kans maakt om uit de bijstand te stromen. Mensen die geringe mogelijkheden hebben om ooit een reguliere baan te bemachtigen hebben dan minder kans op een participatieaanbod zoals sociale activering.

Kaderwet

De WWB is een kaderwet. Dit betekent dat de concrete bepalingen rond de uitvoering in gemeentelijke verordeningen door elke gemeenteraad moeten worden vastgelegd. De verschillen tussen gemeenten kunnen dus behoorlijk groot uitpakken. De lokale besluitvorming geeft de mogelijkheid om op lokaal niveau, bijvoorbeeld door belangengroepen - zoals Arme Kant/EVA groepen of cliëntenraden - invloed uit te oefenen op het beleid rondom de bijstand.

De gemeenten zijn gehouden om maatwerk toe te passen in de benadering van hun klanten. Daardoor groeien administratieve rompslomp en uitvoeringskosten en dreigt het gevaar van niet-gebruik van voorzieningen. De Wet Werk en Bijstand maakt een einde aan het gemeentelijke beleid van categoriale bijstand (voor groepen). Er is alleen nog bijzondere bijstand mogelijk waarvoor individueel wordt getoetst of mensen er voor in aanmerking komen. De kans is groot dat veel mensen die wel recht zouden hebben op bijzondere bijstand het aanvragen ervan achterwege laten, omdat zij onvoldoende geïnformeerd zijn of opzien tegen de administratieve rompslomp. Voor mensen boven de 65 en chronisch zieken en gehandicapten kunnen gemeenten eventueel nog wel categoriale bijstand geven, maar niet iedere gemeente doet dit.

Als compensatie voor het wegvallen van de categoriale bijstand is er een

langdurigheidstoeslag ingevoerd. Deze moet door de bijstandsgerechtigde zelf na vijf jaar worden aangevraagd. Hij of zij mag binnen deze vijf jaar geen elke vorm van activiteit, zoals een stage of een tijdelijke baan, hebben verricht.

Aan de hoogte van de uitkeringen is door de WWB niets veranderd. Desondanks dreigt het gevaar op minder inkomen. Terwijl de hoogte van de bodemuitkering wettelijk geregeld is, mogen de toeslagen naar goeddunken van de medewerker van de sociale dienst worden vastgesteld. De hoogte van de toeslag mag lager zijn of wegvallen als de medewerker vindt dat de kosten van het bestaan lager zijn dan gemiddeld. Ook mag de sociale dienst strafkortingen toepassen bij onbehoorlijk gedrag van een cliënt of als een medewerker vindt dat de cliënt niet voldoende meewerkt aan het zoeken naar betaald werk.

De middelen uit de bijstand zijn schraler geworden, maar er zullen meer mensen aanspraak op moeten maken. Verwacht wordt dat door de beperkingen van voorliggende voorzieningen zoals de WAO en de WW meer mensen van de WWB gebruik moeten maken. Door het verbod op categoriale bijstand valt een toename van de aanvragen op de bijzondere bijstand te verwachten. Maar ook het budget voor bijzondere bijstand is behoorlijk verlaagd.

Op kerken, diaconieën en pci'en zal daardoor een toenemend beroep op financiële hulp worden gedaan. Hoe kunnen zij hierop inspelen? Zij kunnen uitkeringsgerechtigden en anderen met een minimuminkomen begeleiden bij hun contacten met de sociale dienst. Vaak lopen mensen uit onwetendheid, moedeloosheid of schaamte een deel van hun rechten mis. Kerken kunnen ook een rol spelen door de gemeentelijke verordeningen rond de Wet Werk en Bijstand goed te kennen en er eventueel vroegtijdig invloed op uit te oefenen. Daarvoor kan contact met ervaringsdeskundigen in een plaatselijke 'Arme Kant-groep' of 'EVA-groep' behulpzaam zijn. Ook kunnen kerken een tegenwicht bieden aan een verkillend mensbeeld dat vooral uitgaat van economische efficiëntie. Mensen zijn tenslotte waardevol, puur omwille van wat zij zijn: schepselen van God. De onverholen nadruk op betaald werk brengt deze waardigheid in het gedrang.

De Wet Maatschappelijke Ondersteuning

De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) moet vanaf 2006 het sociale vangnet rondom zorg regelen. De WMO zal een vervanging zijn van onder meer belangrijke delen uit de huidige Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (de niet-medische zorg), de Welzijnswet, de Wet op Maatschappelijk Werk en de Wet Voorziening Gehandicapten. Doel van de WMO is dat het maatschappelijk middenveld meer taken overneemt. Daarmee zijn mensen bedoeld die mantelzorg verlenen aan familieleden en burens, maar ook instellingen zoals kerken die bijvoorbeeld buurtwerk organiseren. Mensen met een zorgbehoefte worden gehouden

DIANA

De samenwerkende kerken in de gemeente Rheden hebben een Diaconaal Netwerk Armoedebestrijding (DIANA) opgericht. Door de krachten te bundelen en een aanspreekpunt te creëren, kunnen de kerken instanties die met armoede te maken hebben beter van dienst zijn.

De doelen van het netwerk zijn:

- Het uitwisselen van armoede-ervaringen van de aangesloten diaconieën;
- Het kritisch volgen en bespreken van het sociale beleid van de gemeente Rheden;
- Het bevorderen van de deskundigheid van de diaconieën en caritasinstellingen op dit punt;
- Een aanspreekpunt namens de kerken zijn voor de verschillende instanties die binnen de burgerlijke gemeente Rheden worden geconfronteerd met armoede.

Het netwerk onderhoudt goede contacten met de Cliëntenraad van de sociale dienst, de stichting Mensen in de Bijstand en de Stichting Welzijn.

De deelnemers aan het netwerk komen zo schrijnende armoede tegen dat eind 2003 werd besloten om samen met Mensen in de Bijstand een 'Actie Levensmiddelen voor arme mensen' te voeren. Dominee Klaas Eldering: "het is een schande dat dit anno 2003 echt nodig is, omdat het water mensen tot de lippen staat." Veel mensen werden vóór Kerst afgesloten van gas en elektra. De actie leidde tot een golf van publiciteit in regionale en zelfs landelijke kranten en lokale radio. DIANA zegt dat de bestaande voorzieningen in de gemeente Rheden tekort schieten en voor hulpvragers niet goed functioneren. Er ging een brandbrief uit naar de gemeente. Dit heeft veel losgemaakt in de gemeente. DIANA blijft het gemeentelijke beleid kritisch volgen.

om eerst een beroep op de eigen omgeving te doen. Er is geen automatisch recht op zorg meer. De voorwaarden waaronder een beroep gedaan kan worden op het zorgstelsel worden strenger.

Voor de lokale overheid wachten met de WMO nieuwe taken. Zij krijgt een regiefunctie in het coördineren van het zorgaanbod. Het idee is dat burgers in principe de weg op eigen kracht moeten kunnen vinden. De lokale overheid is er verantwoordelijk voor dat voorzieningen en de informatie erover goed toegankelijk zijn. De lokale overheden zijn ook belast met de indicatiestelling en de vaststelling voor een systematiek voor eigen bijdragen. Deze worden in gemeentelijke verordeningen vastgelegd. De gemeenten moeten onder meer zorgen voor maatschappelijke voorzieningen voor jongeren en ouderen, hulp bij geldproblemen, maatschappelijke opvang en meldpunten voor huiselijk geweld. Het is niet de bedoeling dat de lokale overheid zelf als aanbieder van zorg gaat optreden. Zij moet veeleer zorgaanbieders contracteren en daarmee de marktwerking bevorderen.

Te verwachten valt dat het pakket van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning een verschraving zal betekenen. De behoefte aan zorg zal zoveel mogelijk worden afgewenteld op het maatschappelijk middenveld, van mantelzorg door naaste familie en burens tot commerciële diensten en aanvullende ziektekostenverzekeringen. De wet vraagt veel assertiviteit en doorzettingsvermogen van mensen die vaak in moeilijke situaties verkeren, van een minimuminkomen moeten leven en die door ziekte of handicap vaak geïsoleerd leven.

Kerken, diaconieën en pci'en hebben vaak contacten met mensen die gebruik moeten maken van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en daardoor de mogelijkheid om ervaringsdeskundigheid te verwerven. Zij kunnen hier een actieve rol spelen door de lokale overheid te wijzen op lacunes in hun aanbod van zorg, op slecht toegankelijke of moeilijk te begrijpen informatie. Zij kunnen kritisch erop toezien dat het recht op goede zorg onder de marktwerking nog wel in alle facetten blijft bestaan en voor iedereen bereikbaar blijft. Samenwerking en uitwisseling met bijvoorbeeld cliëntenorganisaties, buurthuizen, vrouwen- en jeugdcentra zijn zinvol. Ook hier bestaat de mogelijkheid om vroegtijdig de inhoud van de gemeentelijke verordeningen te beïnvloeden.

De gemeenteraad is het adres

De rol van de gemeenteraad

Het zogeheten 'duale stelsel' deelt de gemeenteraad een nieuwe rol toe. In dit bestuurlijk systeem zijn de verantwoordelijkheden van volksvertegenwoordigers (gemeenteraad) en bestuur (College van Burgemeester en Wethouders) duidelijker gescheiden. Het behoort nu tot de taak van de gemeenteraad om het voortouw te nemen in het stellen van vragen. Het College van Burgemeester en Wethouders (B&W) kan verzocht worden de nodige informatie te verstrekken aan de gemeenteraad. De Raad

zal vervolgens op basis van deze en eventuele aanvullende informatie – bijvoorbeeld via overleg met vertegenwoordigers van belangenorganisaties en kerken – kunnen komen tot politieke besluitvorming over het te voeren beleid.

In het geval van de Wet Werk en Bijstand heeft de gemeenteraad de volgende taken:

- de stem van het volk vertegenwoordigen: in maatschappelijke en politieke gedachtewisselingen met inwoners, direct betrokkenen en maatschappelijke organisaties zoals kerken de behoeftes van burgers te kennen.
- het stellen van kaders voor het door B&W te voeren beleid: het college moet duidelijk weten welke kant de gemeenteraad op wil. De gemeentelijke verordeningen moeten hierop aansluiten.
- het controleren van de manier waarop het College de Wet uitvoert: het rijk controleert enkel de systematiek; de inhoud moet worden gecontroleerd door de gemeenteraad; dat kan alleen als de gemeenteraad vooraf duidelijke ijkpunten heeft vastgesteld.

Het eerste adres om invloed uit te oefenen op lokaal beleid is dus de gemeenteraad. Deze kan direct worden benaderd of via de griffier van de gemeenteraad. Kerken, diaconieën en pci'en kunnen een rol spelen door het beleid van de gemeenteraad te volgen, persoonlijke contacten te onderhouden met gemeenteraadsleden en bijvoorbeeld door mee te doen op inspraakavonden. Ook kunnen regelmatige overlegmomenten met bijvoorbeeld de portefeuillehouders sociale zaken van de fracties ingesteld worden om door de kerken gesignaleerde sociale knelpunten onder de aandacht te brengen.

De rol van de cliëntenraad van uitkeringsgerechtigden

Het is van belang dat het debat over het te voeren lokale minimabeleid niet beperkt blijft tot de gemeenteraad. Maatschappelijke organisaties en uitkeringsgerechtigden zelf moeten hun stem laten horen. In een aantal gemeenten gebeurt dit door hoorzittingen. Dat geeft betrokkenen een mogelijkheid om hun ervaringen en hun visies in te brengen, alvorens de gemeenteraad tot een besluit komt. Kerken kunnen bij de fracties van de gemeenteraad erop aandringen dat er hoorzittingen gehouden worden en dat ze deze publiek maken.

Elke gemeentelijke sociale dienst is daarnaast door de WWB gehouden om met een cliëntenraad samen te werken, bestaande uit cliënten van de sociale dienst of hun vertegenwoordigers en/of afgevaardigden uit maatschappelijke organisaties. De laatsten kunnen ook vertegenwoordigers vanuit kerken zijn. De cliëntenraad voert regelmatig overleg met de gemeente over de uitvoering van de wet. Via gemeentelijke verordening moeten taken, rechten en plichten, faciliteiten en vergoedingen van de cliëntenraad nader worden geregeld. In de praktijk werken cliëntenraden

per sociale dienst op verschillende manieren en met uiteenlopende slagkracht.

Kerken, diaconieën en pci'en kunnen door contact of met de plaatselijke cliëntenraad of de plaatselijke Arme Kant / EVA groep een vinger aan de pols houden. Dit kan gebeuren door persoonlijk contact met cliëntenraadsleden of regelmatig overleg. Een andere mogelijkheid is het om als kerk zelf zitting te nemen in de cliëntenraad. Dit is mogelijk in gemeenten waar de cliëntenraad (mede) gevormd wordt door vertegenwoordigers vanuit (belangen)organisaties.

Inzet van de kerken vraagt daarbij samenwerking op diaconaal vlak.

Aanvullende informatie kunt u ondermeer vinden in de volgende bronnen:

- *over de achtergronden van de Wet Werk en bijstand:*
Tussen recht op inkomen en plicht tot werken, Sociale Alliantie, 2003. Te bestellen via: het secretariaat van de landelijke werkgroep De Arme Kant van Nederland of www.armekant-eva.nl
- *over de invoering van de Wet Werk en Bijstand:*
Met creativiteit en politieke wil, mogelijkheden voor gemeentelijk minimabeleid onder de werking van de Wet Werk en Bijstand, Sociale Alliantie en Landelijke cliëntenraad, maart 2004. Te bestellen via: Sjakuus, of: www.socialealliantie.nl
- *Wet Werk en Bijstand kort samengevat:*
De nieuwe Wet Werk en Bijstand, Zo snel mogelijk weer aan het werk, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, januari 2004. Te bestellen via: afdeling publieksinformatie SZW tel. 0800-9051 of www.szw.nl

'Scholenpotje' Voorburg

Het platform "De Andere Kant van Voorburg" heeft zich intensief bezig gehouden met Armoede en het effect ervan op kinderen. Ze haalden er zelfs de landelijke pers mee: "Raad van Kerken Voorburg doet Nikes in de ban."

In eerste instantie kregen alle scholen, kerken en het gemeentebestuur een voorlichtingsmap over de effecten van armoede op kinderen met suggesties voor lesprogramma's, ouderavonden en dergelijke. Het platform mikt op grotere bekendheid van de problematiek bij kerken en de gemeente.

Van oudsher gaven kerken en parochies aan sommige scholen een bedrag voor financiële ondersteuning, vaak bedoeld voor kinderen van wie de ouders voorzieningen niet konden betalen. Om ook een dergelijk bedrag voor openbare scholen ter beschikking te krijgen, is het scholenpotje ontstaan, waarbij directeuren van basisscholen bij het Voorburgse Sociaal Fonds een bedrag konden aanvragen. Dit bedrag werd gebaseerd op ervaringen van één van de parochies met twee basisscholen.

Het Sociaal Fonds ontvangt geld van de Voorburgse kerken en de gemeente en is zo een neutrale organisatie. Met kerken en parochies is afgesproken in eerste instantie geen aparte ondersteuning meer te geven. De schooldirecties zijn uitvoerig over het 'Scholenpotje' ingelicht en ieder nieuw schooljaar ontvangen zij een brief met instructies. Het geld is bedoeld voor ondersteuning, als een beroep op andere vergoedingen (verzekering, bijzondere bijstand) niet mogelijk is. De directeuren kan worden gevraagd achteraf de uitgaven te verantwoorden. Mocht het bedrag onvoldoende zijn, dan kan opnieuw worden aangevraagd. Vier van de elf Voorburgse scholen maken gebruik van deze voorziening, voor de andere scholen is dat niet nodig.

Aan directies van scholen voor voortgezet onderwijs wordt voorlichting gegeven over alle financiële vergoedingen van het rijk en de gemeenten waar leerlingen wonen.

De activiteiten worden steeds begeleid met brieven aan de politiek en persberichten voor de lokale media.

Hoofdstuk 3 – Hoe kom je hulpvragen op het spoor?

Veel diaconale groepen en caritasinstellingen willen graag iets doen als mensen in de knel zitten doordat ze de eindjes niet meer aan elkaar kunnen knopen. Maar vaak vragen zij zich af hoe ze die mensen moeten bereiken. “We kennen ze niet”, is een veelgehoorde verzuchting. Inderdaad is armoede in Nederland iets dat niet makkelijk herkenbaar is. Mensen lopen er niet mee te koop. Pas als de nood heel hoog is, kloppen ze aan bij hulpverleners. Bovendien kom je ze binnen de kerken in het algemeen minder tegen dan daarbuiten. De kerken in Nederland zijn steeds meer ‘middenklasse-kerken’ geworden. En toch: als je ermee aan de slag gaat en goed om je heen kijkt, zal blijken dat armoede vaak dichterbij is dan aanvankelijk gedacht; ook in de kerkelijke gemeenschap en ook in een ‘rijke plaats’. Bovendien is het in de geest van de bijbel om de hulp niet te beperken tot de eigen kerkelijke gemeenschap. Want God ziet om naar alle mensen, in het bijzonder naar hen die in nood zijn.

“We doen ons best om armoede te signaleren, maar er is een groot probleem. Het gaat vaak om stille armoede. Mensen houden het heel lang verborgen. Armoede is het best bewaarde geheim”

Uit: ‘De kerk als vangnet?’, p. 44.

We geven in de volgende paragrafen een paar aandachtspunten die kunnen helpen om armoede op het spoor te komen. Laat u niet afschrikken door de veelheid van mogelijkheden en het arbeidsintensieve van bepaalde methoden. Het gaat er niet om alle genoemde suggesties te volgen. Kies wat u aanspreekt en wat u aankunt. Het gaat ook niet om een stappenplan, dat afgewerkt zou moeten worden in deze volgorde, waarna het proces is afgerond. Verschillende onderdelen zullen naast elkaar lopen en steeds opnieuw terugkomen. Ze zullen ook steeds moeten worden bijgesteld aan de hand van opgedane ervaringen.

De diaconale antenne

Huisbezoeken

Eenvoudig als diaken of vrijwilliger bij de pci zelf alert zijn op wat er leeft in de eigen omgeving, kan al het nodige opleveren.

Het organiseren van huisbezoeken is daarnaast een middel dat heel effectief is gebleken. Persoonlijk contact is cruciaal om mensen te bereiken. Weinig organisaties hebben nog deze mogelijkheden. Kerken hebben ze vanouds wel. Het organiseren van huisbezoeken is dan ook een goede methode om noden op te sporen. Daarbij is het van belang dat diaconale bezoekers daarbij betrokken zijn, en dat de bezoeken frequent plaatsvinden en een informeel karakter hebben.

Er bestaan in de meeste gemeenten/parochies al bezoekteams, pastorale

teams, groot-huisbezoeken, etc. Vaak hebben de gesprekken die daarbij worden gevoerd een sterk pastoraal karakter. Als de mensen die dit bezoekwerk doen ook hun voelhorens uitsteken om op het spoor van maatschappelijke en materiële noden te komen, kan dat veel opleveren. Bij huisbezoeken kan men problemen op sociaal-economisch vlak ter sprake brengen en duidelijk maken wat de gemeente/parochie hierin wel of niet kan betekenen. Dat is vaak een kwestie van tussen de regels door luisteren.

Predikanten en pastoors komen in hun werk ook veel situaties tegen, die ze zouden kunnen delen met diakenen en caritasbestuur. Ook ophalers van de actie Kerkbalans kunnen alert zijn op situaties van armoede. Zo zijn er meer mensen actief in de gemeente/parochie, die een functie in de diaconale taak van de kerk kunnen vervullen. En vaak gebeurt dit ook al.

Onderling contact bevorderen

Het is zaak om te zorgen voor goede onderlinge contacten tussen de mensen die op verschillende terreinen in de kerk actief zijn.

Dat zou extra bevorderd kunnen worden door bijvoorbeeld een thema-avond over armoede en sociale noden te organiseren, speciaal gericht op bezoekteams, pastores en andere betrokkenen. Er kan een regelmatig terugkerend contact tussen die groepen uit voortkomen, bijvoorbeeld in de vorm van een sectie/wijkteam waarin ook diakenen deelnemen.

Pastorale bezoekers kunnen ook voorzien worden van informatie- en toerustingsmateriaal met tips over het herkennen van armoede en wie ze in kunnen schakelen. Met behulp van dat materiaal kunnen ook trainingen worden gehouden.

Hele kerkgemeenschap

Tot slot kan ook, bijvoorbeeld door het houden van een themadienst, de hele gemeente/parochie bij het thema worden betrokken. Beetje bij beetje kan zo de gevoeligheid voor materiële noden in de hele kerkgemeenschap worden vergroot.

Privacy

Niet in de laatste plaats: wees zorgvuldig met het onderling uitwisselen van informatie. De beste manier is waarschijnlijk om altijd de betrokkene eerst te vragen of hij of zij er bezwaar tegen heeft als zijn/haar naam en adres doorgegeven worden aan diaconie of pci, alvorens dit werkelijk te doen. Wel kan de situatie zonedig al eerder worden besproken, maar dan zonder naam en toenaam en zonder dat herkenning voor de hand ligt.

Op onderzoek uitgaan

Mede omdat mensen het zoeken van hulp zo lang uitstellen, is het van belang om hulpvragen niet af te wachten, maar actief op zoek te gaan. Daarbij is het zaak u ook buiten de kerkgemeenschap te oriënteren. Contact leggen met organisaties en sleutelfiguren vergroot niet alleen de

eigen kennis, maar maakt ook de organisaties en sleutelfiguren die u benadert meer bewust van de taak die ze kunnen hebben in armoedebestrijding en van het feit dat ook kerken hiermee bezig zijn. Ook kan het helpen als in een later stadium moet worden doorverwezen.

Gesprekken met sleutelfiguren

Om er achter te komen waar de problemen spelen, is het goed om een aantal gesprekken te voeren met sleutelfiguren in de lokale gemeenschap. U kunt deze mensen eventueel ook uitnodigen in een vergadering. De gesprekken kunnen een belangrijke rol spelen bij het maken van een sociale kaart (zie volgende paragraaf en bijlage 2).

Wees er alert op dat binnen de kerkelijke gemeenschap vaak mensen zitten die daarbuiten een positie hebben, van waaruit ze veel kennis en ervaring kunnen inbrengen. Zo kunnen er artsen, maatschappelijk werkers, medewerkers van de sociale dienst, gemeenteraadsleden en vele anderen kerklid zijn en zij zouden af en toe of voor langere tijd kunnen meedoen met het signaleren van armoede en in kaart brengen van problemen en oplossingen.

De volgende organisaties en personen kunnen informatie geven:

- Medewerkers sociale dienst
- Cliëntenraden van sociale diensten
- Belangenorganisaties van uitkeringsgerechtigden (WAO-platforms, Comités Vrouwen in de Bijstand, Minimaplatforms, etc.)
- Ouderenbonden
- Inloophuizen
- Buurthuizen
- Maatschappelijk werkers
- Huisartsen
- Schoolhoofden
- Wijkverpleegkundigen / thuiszorg
- Sociaal Raadsliden
- Asielzoekerscentra
- Maatschappelijk centrum Leger des Heils
- Gemeentelijke Kredietbank
- Bewonersorganisaties

Als de adressen niet bekend zijn, kan de voorlichter van de burgerlijke gemeente u op weg helpen. Veel plaatsen hebben ook een gemeentegids en een website waar adressen te vinden zijn.

Het bezoeken van websites van de organisaties en instellingen kan ook nuttig zijn om informatie in te winnen, al dan niet als voorbereiding op een gesprek.

U mag van die organisaties natuurlijk niet verwachten dat zij namen en adressen van potentiële hulpvragers doorgeven. Dat zou de privacy schaden. Het gaat meer om oriënterende gesprekken, waarmee u uw inzicht in de problemen vergroot. Zij kunnen wel verwijzers worden.

Sociale kaart

Om te weten wat er leeft in uw buurt, waar de problemen kunnen zitten en wat de aard van die problemen kan zijn, is het goed om op onderzoek uit te gaan. Het maken van een 'sociale kaart' van de eigen buurt kan daarbij helpen. Daarmee kunt u inzicht krijgen in de groepen mensen die er wonen, de problemen die er spelen, de organisaties die in de buurt en in de plaats actief zijn en de rol die de kerk zou kunnen spelen. In jaar-overzichten en beleidsplannen van de burgerlijke gemeente, sociale dienst en buurtinstellingen zijn al veel gegevens te verzamelen. Naast het verzamelen van schriftelijk materiaal, zijn interviews met mensen uit instellingen en organisaties van belang.

Vaak heeft de gemeente al veel gegevens beschikbaar, o.a. in een gemeentegids en andere bronnen. Probeer dus eerst die informatie te achterhalen; u hoeft niet alles zelf uit te zoeken.

Zie voor meer informatie over het maken van een sociale kaart, bijlage 2.

Wat is armoede?

Armoede staat altijd in relatie met de directe omgeving. Armoede in Nederland heeft daarom een ander gezicht dan in arme landen. Armoededefinities van het Sociaal en Cultureel Planbureau gaan er van uit dat leven op of rond het sociaal minimum armoede betekent. Dat is zeker het geval voor wie langdurig op dat minimum zit.

Wat is het sociaal minimum?

Een bijstandsuitkering is gekoppeld aan het bedrag van het wettelijk minimumloon. Een alleenstaande ontvangt bijvoorbeeld tot 70% van het wettelijk minimumloon. Onder www.szw.nl zijn de actuele bedragen van bijstandsuitkeringen op te vragen.

Hoeveel armen zijn er in mijn woonplaats?

De gemeentelijke sociale dienst kan het aantal bijstandsgerechtigden van uw woonplaats aangeven. Vermenigvuldig het aantal met vier en u hebt een indicatie van het aantal mensen met een minimuminkomen.

Welke groepen zijn het vooral?

Met name vrouwen zijn oververtegenwoordigd onder de armen. Verder is er een aantal groepen waarvan bekend is dat problemen van verarming zich er meer voordoen dan gemiddeld onder de bevolking:

- Eenoudergezinnen. Het gaat hier vaak om vrouwen die de zorg voor kinderen hebben. Lang niet altijd lukt het om daarnaast voldoende inkomen met betaald werk te verdienen om boven het bijstandsniveau uit te komen.
- Ouderen met alleen AOW of een klein pensioentje (vaak vrouwen).

Allochtonen, vluchtelingen, asielzoekers. Onder allochtonen is het percentage armen nog altijd veel hoger (33%) dan onder de totale bevolking (9%).

- Gehandicapten, chronisch zieken, arbeidsongeschikten. Zij hebben vaak lage uitkeringen en de handicap/ziekte brengt hoge kosten met zich mee, terwijl zij steeds minder aanspraken kunnen maken op vergoedingen.
- Kinderen. Kosten van school, computer, clubs, etc. zijn vaak voor huishoudens met een minimuminkomen niet of nauwelijks op te brengen. Onderwijskansen worden daarmee kleiner, waardoor armoede doorgegeven kan worden van generatie op generatie.
- Boeren/boerinnen en andere kleine zelfstandigen. Door schaalvergrotingen, dierziektes, bedrijfsbeëindigingen en andere ontwikkelingen is hier ook veel (verborgen) armoede ontstaan.
- Mensen met onzekere, laagbetaalde, laaggeschoolde banen ('working poor' ofwel de 'werkende armen').

Netwerken

Een vervolgstap op het leggen van contacten met organisaties die betrokken zijn op de buurt, is het vormgeven aan samenwerking met die organisaties. Dat kan bijvoorbeeld door een regelmatig contact te onderhouden met een aantal sleutelfiguren in maatschappelijk werk of gemeentelijke instellingen, waarmee u een zekere vertrouwensband hebt gekregen. Een korte 'stage' lopen bij een hulpverleningsinstelling of een Arme Kant/EVA-groep is ook een mogelijkheid.

Ook overleg en samenwerking met andere diaconieën en/of caritasinstellingen, is aan te raden. Samen weet je meer. Die bredere samenwerking kan ook uitmonden in het deelnemen aan of het instellen van een plaatselijk noodfonds.

Een goede mogelijkheid is ook om banden met belangenorganisaties aan te halen, door het gratis beschikbaar stellen van ruimten voor speciale bijeenkomsten. Dat kunnen bijeenkomsten zijn van die organisaties zelf, en het zouden ook gezamenlijke themabijeenkomsten kunnen zijn.

Aanbod bekendmaken

Diaconieën en caritasinstellingen zeggen vaak "waar zitten de armen? we kennen ze niet". Maar andersom zeggen armen vaak: "waar zijn de kerken? we zien ze niet". Als de diaconie/caritas zich niet presenteert in de gemeente/parochie en in de lokale gemeenschap, komt het contact ook niet tot stand.

Achter de terughoudendheid om bekendheid te geven aan de mogelijkheden voor ondersteuning, zit vaak de gedachte dat je niet aan de grote klok moet hangen wat je doet. Helpen doe je in stilte. Maar zo blijft de armoede stil en blijft de kerk stil en ontmoeten zij elkaar niet.

Soms speelt ook de angst mee dat met veel publiciteit de vraag zo groot

Interkerkelijk Sociaal Fonds Delft

Na een armoedeconferentie in Delft in 1989 werd in 1994 een Interkerkelijk Sociaal Fonds opgericht in Delft. Bijna alle Delftse kerken nemen daarin deel. Het fonds herdenkt in 2004 zijn tienjarig bestaan. “Wie had dat kunnen denken na allerlei acties, manifestaties, etc. die aandacht vroegen voor de benarde situatie van minima”, zo staat in het jaarverslag van het fonds te lezen. Het aantal verzoeken om hulp dat het fonds bereikt, is in die tijd alleen maar toegenomen. In 1994 deden 46 mensen een beroep op het fonds. In 2003 waren dat er 150. “Het aantal verzoeken zal”, zo vreest het bestuur, “toenemen door de huidige bezuinigingsmaatregelen die een onevenredige belasting van de minima betekenen: bevrozing van de uitkering, vermindering huursubsidie, lagere vrijstelling belastingen, schrappen van de zalmsnip, verhoging van de ziekenfondspremie, minder zorg (tandarts, fysiotherapie, bepaalde medicijnen) en waarschijnlijk daarnaast nog eens de eigen bijdrage aan de huisarts. Voor chronisch zieken en gehandicapten zullen deze maatregelen nog slechter uitpakken”, zo vreest het bestuur.

Het wekelijkse spreekuur van het fonds is vanwege de grote toeloop verlengd. De problemen die men tegenkomt zijn gecompliceerder geworden. Het fonds verstrekt giften en leningen. Boven € 250,- betreft het meestal leningen. Bij te grote schulden wordt verwezen naar de Budgetwinkel.

Het fonds heeft regelmatig overleg met de afdeling Werk, Inkomen, Zorg (WIZ; voorheen sociale dienst), de Budgetwinkel, het Instituut Sociale Raadsliden, VluchtelingenWerk Delft, ‘Maatzorg’ en het Interkerkelijk Diaconaal Beraad. Het fonds heeft ook een doorverwijsfunctie naar andere instanties.

Ook brengt het fonds regelmatig situaties (anoniem) en problemen schriftelijk onder de aandacht van de burgerlijke gemeente. Aan het eind van ieder verslagjaar houdt het bestuur een gezamenlijke bijeenkomst voor diakenen, waarin informatie wordt verstrekt over het doen en laten van het fonds. Ook op andere bijeenkomsten brengt het bestuur belangstellenden op de hoogte van zijn werkzaamheden.

zal worden, dat het niet meer voor de beperkte kas van diaconie of caritas is op te brengen. Het is echter beter om dit eventueel maar te laten gebeuren en vervolgens een antwoord op die ontwikkeling te geven. Dat kan betekenen dat de hulpbedragen moeten worden verkleind. Het kan ook betekenen dat er meer geld moet worden geworven. Samenwerking met andere fondsen is ook een mogelijkheid. En niet in de laatste plaats: het kan reden zijn om naar aanleiding van zulke duidelijke signalen een hartig woordje met overheden te spreken over de gaten in de bestaande vangnetten. Het is goed om vooraf na te denken over die antwoorden, maar het zou jammer zijn om het hulpaanbod bij voorbaat stil te houden uit beduchtheid voor een te groot beroep erop.

Zorg dat u goed beslagen ten ijs komt, voordat u publiciteit zoekt. Maar als u een goed doordacht hulpaanbod heeft ontwikkeld (zie hiervoor ook hoofdstuk 5), maak het dan zo breed mogelijk bekend. Dat kan onder meer op (één of meer van de) volgende manieren:

- Aanbod publiceren in het kerkblad/parochieblad d.m.v. een korte omschrijving met een telefoonnummer erbij (een soort ‘advertentie’).
- Een inhoudelijk artikel schrijven in het kerkblad/parochieblad, waarin over sociale problemen wordt geschreven en waarin het hulpaanbod bekend wordt gemaakt (met adres en/of telefoonnummer).
- In kerkdiensten bekendmaken wat de mogelijkheden zijn.
- Een themadienst houden om de hele gemeente/parochie alert te maken en op de hoogte te stellen van hulpmogelijkheden.
- Een telefonisch spreekuur instellen, waar mensen op een vaste tijd in de week hun verhaal (anoniem) kwijt kunnen.
- Een diaconaal spreekuur instellen op een vaste dag en een vast uur.
- Inloopochtenden houden; voor ieder die zijn verhaal kwijt wil of voor speciale groepen, zoals ouderen arbeidsongeschikten, werklozen.
- Gezamenlijke maaltijden, open voor iedereen, houden.
- In een folder het aanbod beschrijven en deze verspreiden in kerken, buurthuizen, artsenpraktijken, sociale diensten, belangenorganisaties, etc.
- Aanbod bekendmaken in huis-aan-huisbladen en ander plaatselijke media.

Het is hierbij belangrijk steeds duidelijk aan te geven welke ondersteuning men wel en niet kan verwachten, wie ervoor in aanmerking komen, welke criteria gehanteerd worden en hoe de procedure gaat.

Bij alle schriftelijke ‘pr’ moet steeds bedacht worden dat dit slechts een deel van het verhaal is. Aanvullend is het heel belangrijk om persoonlijke contacten te leggen. Als een folder bij een instelling wordt aangeboden, heeft het een grote toegevoegde waarde wanneer u dat aankondigt en er een gesprek met een ambtenaar, hulpverlener of belangenbehartiger aan vastkoppelt. De boodschap landt dan veel beter, dan wanneer eenvoudig een stapeltje folders wordt neergelegd.

Tenslotte: aarzel niet de boodschap vaak te herhalen. Een eenmalige aankondiging kan onopgemerkt blijven. Elke keer een kort bericht herhalen

in het kerkblad/parochieblad, of meermalen organisaties en instellingen benaderen, kan het effect aanzienlijk verhogen. De publicatie van een interview met bijvoorbeeld iemand van een gemeentelijke instantie kan ook een goede methode zijn.

Hoofdstuk 4 – Hoe ga je om met hulpvragen?

De vraag om hulp aan een pci of diaconie op het gebied van financiën en maatschappelijke of geestelijke nood is toegenomen. In voorgaande hoofdstukken werd ingegaan op de rol van kerk en overheid bij armoedebestrijding.

Dit hoofdstuk gaat in op de praktische mogelijkheden en beperkingen van kerken bij het verlenen van hulp en over hun visie en houding met betrekking tot hulpvragen.

Financiële nood heeft gevolgen op meer terreinen

Armoede is meer dan een gebrek aan geld, vooral voor mensen die al jarenlang onvoldoende inkomen hebben om in de meest noodzakelijke levensbehoeften te kunnen voorzien. Een langdurig gebrek aan voldoende financiële middelen houdt maatschappelijk gezien dan ook vooral in: minder kansen en meer plichten.

Recent onderzoek heeft uitgewezen dat mensen met een minimuminkomen doorgaans minder kans hebben op goede scholing en toegang tot de arbeidsmarkt, vaak een minder goede gezondheid hebben en drie tot vijf jaar korter leven.

In sociaal opzicht hebben personen en gezinnen die in armoede leven vaak te maken met verlies van maatschappelijke waardering en respect. Dit kan doorwerken op de individuele beleving van de betrokkenen waardoor, in sommige gevallen, het vertrouwen in eigen kunnen afneemt. Want mensen kunnen doorgaans wel de regie over hun eigen leven voeren, maar de persoonlijke invloed die men kan uitoefenen op de terreinen van gezondheid, wonen en werken is zeer beperkt. Zo'n situatie kan er toe leiden dat deze personen en gezinnen in een maatschappelijk isolement terecht komen.

Dit verschijnsel wordt vaak versterkt door plichten voor uitkeringsgerechtigden en andere minima in de vorm van voortdurende controle bij het gebruik van (overheids)voorzieningen, waarbij men onvoldoende rekening houdt met privacy. Ook wordt men regelmatig ter verantwoording geroepen, zowel door mensen in de directe omgeving als door hulpverleners en moet men steeds opnieuw uitleggen waarom het niet lukt om rond te komen met een te laag inkomen of waarom het anderen wel en hen niet lukt om toe te treden tot het (betaalde) arbeidsproces. Velen houden daarom hun zorgen, een schrijnend financieel tekort of schulden verborgen. Ze gaan met deze nood pas naar een kerk of parochie als er geen andere uitweg meer is.

De problemen zijn vaak groot. Dikwijls te groot om even op te lossen met een gift of lening. Het is vooral van belang naast mensen te gaan staan, ze te helpen de zaken op een rijtje te krijgen, te zorgen dat mensen de (overheids)voorzieningen krijgen waar ze recht op hebben. De functie van doorverwijzen is vaak de belangrijkste.

Daarnaast kan materiële hulp aan de orde zijn om mensen op korte termijn uit de brand te helpen, maar dat kan niet om hele hoge bedragen gaan, en het kan niet blijvend zijn. Daar zou de diaconie of pci zich aan kunnen vertillen en zo zouden taken van de overheid teveel worden overgenomen. Bekijk goed wat binnen de mogelijkheden van diaconie of pci ligt en waar bijvoorbeeld professionele schuldhulpverlening ingeschakeld moet worden.

Je komt er niet achter, de mensen verbloemen het. Het probleem is vaak dat ze zo laat komen. Nu is het wel logisch dat men niet direct naar de diaconie loopt om geld, maar je kan in een eerder stadium gemakkelijker helpen. Het begint klein en mensen denken: “we komen hier nog wel uit, we stellen het even uit tot na de vakantie of tot na Kerstmis”. En dan zie je dat het uitstellen tot na Kerstmis vaak in de beroerdste periode valt. Je hebt Sinterklaas, je hebt Kerstmis met een hele lange januarimaand er achteraan. Dat zijn de duurste maanden. Het uitstellen wordt nog meer uitstellen, maar hoe verder je het voor je uitschuift hoe groter het probleem wordt.

Uit: De kerk als vangnet?

Houding met betrekking tot hulpvragen

Hulpverleners doe je niet zomaar! Er zijn verwachtingen ten aanzien van de diaconale hulpverlener. Daarbij kan er een onderscheid zijn tussen de verwachtingen die de hulpvrager stelt en de verwachtingen die de diaconie of pci heeft. In het verslag van een onderzoek naar individuele financiële hulp door kerken “De kerk als vangnet?” worden aandachtspunten genoemd die voor deze hulpverleners van belang zijn bij de uitvoering van hun taak. Naast rechtvaardigheid en respect voor de hulpvrager worden onder andere ook de hulpverlening als onderdeel van beleid en de snelheid en beschikbaarheid van de hulp genoemd.

Respectvolle houding

Een belangrijk element van armoede is de aantasting van menselijke waardigheid en maatschappelijke erkenning. Over mensen die geen inkomen hebben of langdurig van een uitkering moeten leven wordt vaak bewust of onbewust negatief gedacht. Dit kan ook doorwerken in de hulpverlening, met als resultaat dat mensen die om geld of andere hulp vragen worden behandeld als lastig, onkundig en afhankelijk. De meeste mensen hebben er moeite mee om anderen om hulp te moeten vragen. Dit is bij arme mensen niet anders. Daarom is het van belang om het gevoel van eigenwaarde van de hulpvrager te respecteren, discreet te zijn, het gewekte vertrouwen niet te beschamen. Luister naar de vraag, kom niet in de eerste plaats met eigen tips en adviezen maar probeer solidair te zijn en samen naar een oplossing toe te werken. Bespreek de hulpvraag indien nodig anoniem en met zo min mogelijk mensen. Zorg er

voor dat hetgeen in vertrouwen verteld is, niet bekend wordt binnen de gehele kerkgemeenschap. En belooft niets wat u niet kunt waarmaken.

Snelheid, beschikbaarheid en kwaliteit

Vaak liggen acute noodsituaties ten grondslag aan hulpvragen waarbij het in veel gevallen om geld gaat, bijvoorbeeld voor eten, vervoer of om een probleemsituatie tijdelijk te kunnen overbruggen. Mensen vragen vaak pas om hulp als het eigenlijk al te laat is, als de nood hoog is. Probeer daarom direct in te spelen op hulpvragen en zie erop toe dat de afwikkeling van noodhulp binnen enkele dagen plaatsvindt. Begeleiding kan eenmalig of kortdurend zijn. In een aantal gevallen zal het echter om een langdurig proces gaan. Het is dan van belang om goed in te schatten of er voldoende mensen en middelen zijn voor een dergelijk langdurig proces.

Niet altijd kan die hulp zelf geboden worden. Doorverwijzing naar een andere organisatie kan ook onderdeel zijn van het hulpaanbod, zoals bij hulpvragen die thuishoren bij een uitkeringsinstantie of een organisatie voor maatschappelijke dienstverlening. Diaconale hulpverleners dienen daarom goed op de hoogte te zijn van wet- en regelgeving en daarnaast het hulpaanbod en de contactpersoon te kennen van verschillende organisatie waarnaar kan worden verwezen.

Een hulpmiddel voor een dergelijke doorverwijzing is het inventariseren van het hulpaanbod in uw gemeente en het samenstellen van een sociale kaart. (Zie bijlage 2, pag. 66)

Soms is het bij doorverwijzing belangrijk om zelf mee te gaan. Als dit niet nodig is, neem dan wel contact op met de betreffende organisatie om het proces te bespoedigen en verbreek de relatie met de hulpvrager niet voordat de gevraagde hulp verleend is.

Spits de diaconale hulpverlening toe op de terreinen die passen binnen de verantwoordelijkheid van de geloofsgemeenschap, zoals het behartigen van de belangen van mensen die tussen wal en schip dreigen te raken of al geraakt zijn, die niet in aanmerking komen voor wettelijke regelingen of uitgesloten zijn van reguliere maatschappelijke hulpverlening.

Individuele hulp kan geen doel op zichzelf zijn

Mensen in nood moeten worden geholpen. De sociale ondersteuning en financiële hulp die door kerken en parochies wordt geboden, komt voort uit de visie dat gerechtigheid vraagt om barmhartigheid en rechtvaardigheid. De tweedeling tussen arm en rijk is een belangrijk onderwerp dat in samenhang met elkaar in de geloofsgemeenschap aandacht verdient en onderdeel vormt van het beleid.

De scholing van diakenen is hierbij belangrijk, evenals een oriëntatie op de achtergronden van verarming.

Het 'Dossier Armoede in Nederland' en de publicatie 'Arm en rijk in de bijbel', uitgebracht door de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, bieden hiervoor inspiratie en achtergrondinformatie.

Mensen die in armoede leven staan vaak ook buiten of aan de rand van de kerk. Heb daarom oog voor de armoede in uw geloofsgemeenschap maar wijs anderen niet af.

Kerkelijke hulpverlening moet meer inhouden dan het ‘meebidden voor de ander’. Voorwaarde voor hulp is daadwerkelijke betrokkenheid en hulp zonder dat men daar zelf voor ‘in het zonnetje’ gezet wil worden.

Opmerking door: De Arme Kant van Zuid-Holland

Individuele hulp biedt slechts in een aantal gevallen een oplossing. Doorgaans is men meer gebaat bij een structurele oplossing die niet door de plaatselijke kerk en parochie kan worden geboden, omdat het gaat om politieke beslissingen. Kerken kunnen opkomen voor de belangen van mensen in armoedesituaties door een politiek signaal af te geven. Bijvoorbeeld door de aantallen en aard van de hulpvragen (anoniem) te bundelen en deze onder de aandacht te brengen van lokale en landelijke politici. Meer voorbeelden hiervan zijn te vinden in hoofdstuk 6 ‘Helpen onder protest in de praktijk, pag. 47.

Blijf kritisch

In het rapport ‘De kerk als vangnet?’ wordt aangegeven dat kerkelijke hulpverleners zich soms wat ongemakkelijk voelen, omdat zij zich afvragen of de betrokken hulpvrager wel recht door zee is en zij deze gevoelens niet kunnen onderbouwen met gegevens. In het rapport wordt aangegeven dat zij de betrokkene dan doorgaans ‘het voordeel van de twijfel’ gunnen. Belangrijk daarbij is te onderkennen dat slimme profiteurs vaak ook aankloppen bij andere parochies, kerken en hulpverleningsorganisaties met tranentrekkende verhalen. Toch is het zo dat kerken door hun oog voor de nood van anderen gemakkelijker ten prooi kunnen vallen aan profiteurs. Om dergelijke gevallen zoveel mogelijk terug te dringen kan een aantal maatregelen worden genomen. Werk bijvoorbeeld volgens vaste procedures en criteria. Geef goederen in plaats van geld in geval van verslaving. Geef vormen van oplichting door in oecumenisch verband en werk zo mogelijk met één oecumenisch hulploket om het ‘winkelen’ van derden bij verschillende kerken te voorkomen. Vorm een plaatselijk noodfonds waarbij ook de gemeentelijke uitkeringsorganisaties betrokken zijn.

Kerken moeten in de voetsporen van Jezus treden en hulp bieden zonder aanzien des persoons.

Opmerking door: De Arme Kant van Zuid-Holland

Vormen van hulpverlening

Een grove verdeling in vormen van hulpverlening laat zien dat er vier typen te onderscheiden zijn:

- de individuele hulp aan personen;
- de hulp aan een groep of categorie;
- de ondersteuning aan zelforganisaties;
- activiteiten die gericht zijn op herverdeling van inkomen.

Hulp aan personen

Deze vorm van financiële hulp wordt gegeven in individuele gevallen, waarbij sprake is van onder andere ernstige financiële nood, financiering van noodzakelijke aanschaffingen, schulden.

Hulp aan een groep of categorie

Hierbij is de hulp niet voor één persoon bedoeld. Een hele groep of categorie van mensen krijgt eenzelfde bedrag (of ander materieel goed, bijvoorbeeld een kerstpakket).

Hulp aan initiatieven van zelforganisaties

Vaak zijn er kosten verbonden aan het organiseren van activiteiten. Bijvoorbeeld: zaalhuur, reiskosten, materiaalkosten, portokosten. Organisaties van uitkeringsgerechtigden, die deze extra kosten niet kunnen opbrengen, kunnen in zulke gevallen een beroep doen op een financiële bijdrage van uit kerken.

Herverdeling van inkomen

Een vorm van hulp, waarbij zowel mensen met een minimuminkomen als mensen met een beter gevulde beurs betrokken zijn. Deelnemers aan een dergelijke herverdeling verplichten zich een bepaald percentage van hun inkomen (bruto of netto) in een fonds te storten. Vervolgens wordt dan onder alle deelnemers uit het fonds een gelijk bedrag uitgekeerd.

Noodfondsen

Veel diaconieën en vrijwilligers van een pci verlenen om uiteenlopende redenen financiële hulp via een noodfonds. Daarbij worden verschillende uitgangspunten toegepast. Een aantal voorbeelden:

- een noodfonds van één kerk dat uitsluitend bedoeld is voor de noden buiten de eigen geloofsgemeenschap;
- een sociaal fonds van een pci voor de eigen leden en plaatselijke noden;
- een interkerkelijk noodfonds dat gericht op aanvragen van zowel kerkleden als inwoners in de betreffende gemeente;
- een plaatselijk fonds waarbij men werkt vanuit één hulpverleningsloket en waarbij naast kerken en pci-en ook de sociale dienst en het maatschappelijk werk betrokken is.

De verantwoordelijkheden en afspraken voor dergelijke fondsen worden doorgaans vastgelegd in een overeenkomst waarin bijvoorbeeld is opgenomen:

- de hoogte van het jaarlijkse budget;
- beheer en financiële verantwoording van het fonds;
- verwerving van inkomsten;
- bewaking van het terugbetalen van leningen.

Toetsingscriteria

Heldere doelstellingen en toetsingscriteria zijn voorwaarde voor een goede hulpverlening. Of het nu gaat om individuele financiële ondersteuning, een noodfonds of een vraag van immateriële aard. Zet kort en bondig op papier onder welke voorwaarden, met welk doel en via welke procedure uw kerk of parochie hulp kan bieden op zowel op materieel als immaterieel vlak. Dit geeft niet alleen helderheid aan degene die hulp biedt maar ook aan hulpvragers en overige belanghebbenden. Deze gegevens kunnen worden vermeld in de vorm van een folder of document dat beschikbaar is voor alle betrokkenen. Hierin worden naast de criteria voor hulpverlening ook praktische zaken gezet zoals namen en telefoonnummers voor het doorgeven van noden, bijvoorbeeld tijdens een spreekuur of juist schriftelijk.

Bij financiële hulp is het belangrijk om aan te geven welke mogelijkheden er zijn. Bijvoorbeeld:

- een gift;
- een renteloze lening;
- het betalen van de aanschaf van goederen of verleende diensten.

Bij immateriële hulpverlening kan het bijvoorbeeld gaan om:

- een luisterend oor en/of meedenken met de hulpvrager;
- assistentie bij het invullen van formulieren;
- meegaan naar uitkeringsorganisaties;
- het geven van voorlichting over de inhoud van regelingen.

Criteria voor hulpverlening kunnen bijvoorbeeld zijn:

- het benoemen van noden die in aanmerking komen voor de ondersteuning;
- het aangeven van voorwaarden waaronder hulp/financiële steun wordt gegeven;
- de omvang en/of duur van de ondersteuning;
- de procedure om voor hulp in aanmerking te komen.

Een uitwerking van een aantal aandachtspunten voor criteria en procedures is opgenomen in bijlage 3, pag 68.

Registratie

Het is van belang om (anoniem) te inventariseren hoe vaak en met welke vragen men bij u om hulp kwam en ook op welk gebied u hulp heeft kunnen bieden. Hou deze registratie eenvoudig. Deze bundeling van gegevens kan enerzijds benut worden om zelf een totaal inzicht te krijgen van de maatschappelijke en sociale nood. Anderzijds kunnen deze gegevens gebruikt worden bij een schriftelijke of mondelinge verantwoording aan de geloofsgemeenschap of anderen over de verrichte werkzaamheden en het behaalde resultaat.

Arme Kant-groep in Drenthe

“We zijn een Arme Kant werkgroep in een plattelandsgemeente, bestaande uit een groot aantal, veelal kleine, dorpen. Meer dan de helft van de kerkelijke gemeenten neemt actief deel aan de Arme Kant werkgroep. We hebben een telefonisch spreekuur op twee vaste uren per week. Het spreekuur staat iedere week vermeld in het huis-aan-huisblad dat hier in de burgerlijke gemeente verschijnt. Daar staat ook het correspondentieadres bij voor mensen die hun vraag liever op papier zetten. Ook in de gemeentegids hebben we een vermelding. Ondanks het feit dat in de aankondiging duidelijk de mogelijkheid van hulp bij financiële problemen vermeld staat, zijn we nog niet benaderd door mensen die dachten makkelijk wat extra geld te verkrijgen.

Veel mensen die bellen naar het telefonisch spreekuur, zijn geholpen met informatie en/of advies. Soms is financiële hulp nodig. Schriftelijk is tot nu toe slechts één hulpvraag binnengekomen. In dit geval kon dat ook niet anders, doordat die mensen geen telefoonaansluiting meer hadden en het beltegoed van de mobiele telefoon op was.

Deze familie, die we in het vervolg Jansen zullen noemen, zat in financiële problemen. Ze hadden al budgetbeheer van de kredietbank, maar doordat het inkomen verminderd was sinds de start van het budgetbeheer kwam het geregeld voor dat er maar 30 euro per week beschikbaar was om van te leven voor dit gezin, bestaande uit 5 personen. Soms was er geen tegoed bij de kredietbank en kregen deze mensen helemaal geen geld. Toen het briefje geschreven werd, was er geen geld meer in huis. En het zou nog minstens 10 dagen duren voordat er weer geld zou binnenkomen.

Eén van de vrijwilligers van de werkgroep Arme Kant nam meteen contact op. Toen bleek dat er ook geen eten meer in huis was voor die dag. Na overleg met een andere vrijwilliger werd besloten meteen geld te brengen om de eerste dagen te overbruggen. Ook zou het goed zijn wat meer helderheid te krijgen over de oorzaak van de problemen, en te bezien of de familie Jansen wel optimaal gebruik maakte van regelingen waarvoor ze in aanmerking konden komen.

Tijdens het bezoek bleek dat meneer Jansen, die door ziekte in de WAO was beland, in de afgelopen week zijn afspraak voor controle in het ziekenhuis had afgezegd omdat er geen geld was voor de reis naar het ziekenhuis. Er moest dus ook

geld komen om alsnog een bezoek aan het ziekenhuis te brengen.

De familie Jansen bleek recht te hebben op een aanvulling op de WAO-uitkering volgens de toeslagenwet. Verder zouden ze aanspraak kunnen maken op het minimabeleid van de gemeente, onder andere kwijschelding gemeentelijke heffingen.

Na twee dagen bracht de Arme Kant-vrijwilliger weer een bezoek aan de familie Jansen voor de volgende zaken:

- teruggeven overzichten kredietbank;
- brengen 100 euro om een week van te leven en voor reiskosten ziekenhuisbezoek;
- brengen van een pakketje groenten en fruit;
- informatie over de toeslagenwet en het adres waar de aanvraag kon worden geregeld;
- informatie over het minimabeleid van de gemeente.

De aanvragen voor het gemeentelijke minimabeleid werden snel behandeld. Naast de kwijschelding van gemeentelijke heffingen kwamen er zwemabonnementen voor de kinderen, en voetbalschoenen voor de zoon van 16, die zijn hobby al had opgegeven, omdat hij geen schoenen meer had.

Uiteindelijk werd een schuldsanering aangevraagd in het kader van de WSNP. Het traject vanaf het eerste briefje van de familie Jansen tot de uitspraak van de schuldsanering heeft 5 maanden geduurd. In die periode was regelmatig ondersteuning nodig. Gemiddeld was het tegoed bij de kredietbank twee weken per maand niet toereikend, en dan kreeg de familie Jansen geen geld. De ondersteuning over die periode komt op een totaal van ruim 750 euro. Gezien de financiële situatie zijn er geen afspraken gemaakt over terugbetaling van dit bedrag.”

Project Schuldhulpverlening Zoetermeer

De kerken in de wijk Meerzicht (rooms-katholiek en protestants) hadden eind jaren negentig een werkgroep Gerechtigheid, die aandacht wilde besteden aan een project 'schuldhulpverlening'. Het doel was tweeledig: informatie op tafel krijgen over de omvang van het probleem en, samen met de gemeente Zoetermeer, zoeken naar mogelijke oplossingen. Het uitgangspunt was dat de kerken van mening zijn dat de gemeente niet de verantwoordelijkheid voor sociale problemen aan de kerken kan overlaten.

Er werden twee forumavonden gehouden. De eerste was vooral bedoeld om informatie op tafel te krijgen. Daartoe had de projectgroep voorbereidende gesprekken gevoerd met mensen van Stichting Mensen in de Minima, de Rabobank (die vaak partij is bij schuldsanering), ambtenaren van de sociale dienst, een medewerker van een schuldsaneringsbureau en vertegenwoordigers van kerkelijke diaconale instellingen. Ze werden, samen tal van andere maatschappelijke organisaties en alle politieke partijen, uitgenodigd voor de forumavond.

Tijdens deze avond werd onder meer geconcludeerd dat de problematiek niet alleen financiële, maar ook sociale en culturele kanten heeft. Ook werd geconstateerd dat de vraag pas komt als de problemen al heel groot zijn, en dat mensen vaak hulp waarvoor ze in aanmerking komen, niet aanvragen. De aanwezige organisaties spraken uit dat het minimabeleid in Zoetermeer ontoereikend was. "Feitelijk komen veel mensen die geen hulp meer ontvangen van gemeentelijke instanties bij kerkelijke instellingen terecht. Deze willen in principe altijd een oplossing helpen zoeken. Dat kunnen ze vaak niet aan en bovendien ligt daar de verantwoordelijkheid niet; deze ligt primair bij de burgerlijke overheid."

De tweede forumavond was vooral gericht op de politiek. Het college van B&W bleek daarbij bereid om samen met organisaties een platform schuldhulpverlening in te stellen. Er werden afspraken gemaakt voor een concrete samenwerking tussen gemeente en kerken in dit platform. Een onderwerp dat in de gemeenteraad jaren eerder wel eens ter sprake was gekomen, werd nu opeens via kerkelijke betrokkenheid hoog op de politieke agenda geplaatst.

Hoofdstuk 5 – Helpen onder protest, wat is dat eigenlijk?

Als kerken helpen, gebeurt dit vaak in het verborgene. Helpen onder protest is het naar buiten dragen van deze hulp. Het is duidelijk maken dat kerken in de bres springen waar de overheid haar taken verwaarloost. Het is ook partij kiezen voor de zwakken in de samenleving, hun bondgenoot worden. Het is de discussie op een ander niveau tillen: de situatie als samenlevingsprobleem behandelen, in plaats van als een individueel probleem. Veel mensen hebben er nog moeite mee als politieke onderwerpen in de kerk worden besproken. Kerken aarzelen vaak om te protesteren. Dit is opmerkelijk. De bijbel staat immers vol van voorbeelden van protest tegen onrecht en armoede. Het boek Exodus vertelt van de uittocht van het volk van God uit de onrechtvaardigheid van het slavenbestaan. Dit betekent dat er een opdracht is om zelf een rechtvaardige samenleving op te bouwen. Mensen met een sociaal zwakke status zoals vreemdelingen, wezen en weduwen en mensen die geld moeten lenen hebben speciale bescherming nodig (Ex 22, 21-27). Het jubel- en sabbatjaar moet scheefgetrokken economische relaties weer recht trekken (Lev 25, 1-22).

De profeten uit het Oude Testament stellen onrechtvaardige economische verhoudingen onverholven aan de kaak (Amos 4, 1-3 en 5, 11-12) (Ez 16, 49-50) (Jes 3, 14-15). De hoofdstukken 11 en 58 van het boek Jesaja beschrijven een maatschappelijke orde van de rechtvaardigheid die op Gods geboden is gebouwd:

Roep luidkeels, houd niet in, verhef uw stem als een bazuin en maak mijn volk zijn overtreding bekend! (...) Is dit niet het vasten dat ik verkies: dat gij voor de hongerigen uw brood breekt en arme zwervers in uw huis brengt, ja als gij een naakte ziet dat gij hem bedekt (...)

Jesaja 58, 1-14

Wie armen onderdrukt, doet de heiligheid van God geweld aan (Ez 22, 7-8). Armoede wordt niet los gezien van rijkdom, ook niet in het Nieuwe Testament, waar verrijking aan de kaak wordt gesteld als een belemmering om het Rijk Gods in te komen (Lucas 16, 19-31). “Eerder nog komt een kameel door het oog van een naald dan een rijke in de hemel” zal het meest bekende citaat in dit verband zijn (Mattheüs 19, 16-30).

Met ‘protest’ bedoelen we niet alleen protesteren en demonstreren. Het gaat om allerlei uitingen naar buiten. De middelen en de toon kunnen sterk variëren. Het kan gaan om signaleren van knelpunten, het kan gaan om overleg en het kan ook gaan om het scherp uiten van verontwaardiging.

Kritiek op kerkelijke hulp

Kerken dragen de zware erfenis van de bedeling met zich mee. Met name bij oudere mensen komt bij hulpverlening vanuit de kerken gauw het beeld op van de armenzorg met haar ‘pannetje soep’. De komst van de Algemene Bijstandswet in 1965 die uit de kerkelijke gunst een recht van overheidswege maakte, was voor velen dan ook een opluchting. Ze waren niet langer meer afhankelijk van allerlei vormen van liefdadigheid, maar werden volwaardige burgers met rechten.

In zekere zin is kerkelijke hulpverlening overigens nog steeds een gunst. Er bestaat immers geen mogelijkheid tot beroep als de vraag om hulp niet wordt gehonoreerd.

In veel gemeenten en parochies leeft verlegenheid over de manier waarop aan de hulp vorm kan worden gegeven. Men beseft dat het ‘pannetje soep’ voor arme stakkers niet meer van deze tijd is en is op zoek naar geschikte vormen. De vraag hoe voorkomen kan worden dat hulpvragers niet voor vernederende situaties komen te staan is daarbij belangrijk.

Liefdadigheid is niet de weg en algemene politieke debatten kunnen verlamdend werken. Dit houdt echter niet in, dat op geen enkele wijze hulp geboden kan worden of dat politiek geschuwd moet worden. Als de mensen waarom het gaat, hún recht en hun positieverbetering, tot uitgangspunt zijn, dan zijn nog talloze vormen van hulp en politieke steun mogelijk zonder dat in afhankelijkmakende liefdadigheid of stellingenoorlog vervallen wordt.

Ab Harrewijn, *De Arme Kant van Nederland*, 1987, p 208

Helpen onder protest: bondgenoot zijn van armen

Om de eeuwenoude traditie van de bedeling van zich af te schudden is een verandering van zienswijze van diaconieën en pci'en gewenst. Zij zouden armen niet langer moeten zien als het object van hun zorgend handelen maar als mensen waarmee zij bondgenootschappen aangaan. Allereerst moet er geluisterd worden naar de armen zelf. Zij zijn de experts in armoedekwesties bij uitstek. Een gelijkwaardige vertrouwensrelatie is het uitgangspunt. Het Bijbelse begrip ‘barmhartigheid’ gaat over de wederkerigheid in de omgang met elkaar.

Barmhartigheid

In de Bijbel gaat men ervan uit dat er rond ‘barmhartigheid’ (Hebreeuws: chèsèd, Grieks: eleos) een relatie bestaat tussen mensen: de een als geveer en de ander als ontvanger. Die relatie wordt gefundeerd door het Verbond dat God met de mensen heeft gesloten en gekarakteriseerd door trouw en wederzijdse hulp. Barmhartigheid is in deze visie nooit vrijblijvend: op grond van de vertrouwensrelatie (ontstaan door Verbond, familie, vrienden, gastheerschap) mag de een

barmhartigheid verwachten en zal de ander die geven. Barmhartigheid is in de Bijbel de stijl, waarlangs gerechtigheid zijn vorm vindt. Barmhartigheid heeft zo een helende functie in situaties van onrecht: door inzet van trouw en alle hulpmiddelen, door volharding en doorzetten, ook waar anderen het laten afweten. Barmhartigheid is de wederzijdse daad tot hulp, die gerechtigheid oproept en bevordert: 'Barmhartigheid wil Ik en geen offer' (Mt. 9-13).

Hub Crijns, 1 mei conferentie 2003, waarden en sociale samenhang

Armoede is het resultaat van ongelijke verdeling van kansen en middelen binnen een samenleving. Het geeft blijk van een gebrekkig maatschappelijk-economisch systeem. De waardigheid van arme én rijke mensen binnen dezelfde samenleving is door armoede bedreigd. Daarom moet armoede als een gemeenschappelijk probleem van rijken en armen worden benaderd.

Wat kerken kunnen doen. Om te beginnen twee dingen: horen en roepen. Horen allereerst. Luisteren naar de armen, vooral ook naar de vrouwen onder hen die het het meest aan de lijven ondervinden. Alleen de armen kunnen vertellen wat armoede is en hoe het voelt. Niet de armen zullen naar de kerken moeten luisteren. Troosten, daar hebben we als kerken een rijke ervaring mee. Die tijd is voorbij. Armen zullen de kerken moeten aanzeggen dat hun God en het verhaal van die God aan hun kant staat en dat we zelf zullen verarmen als we daar geen oog, geen hart voor hebben. Horen en roepen. Roepen dat het onrecht is. Roepen tegen alles wat armoede verdoezelt of verontschuldigt. Roepen tegen mensen die nog steeds denken dat armoede niet hoeft, dat je toch je hand niet hoeft op te houden dat je de armen uit de mouwen kunt steken.

Ds. W.R. van der Zee, toen Algemeen Secretaris van de Raad van Kerken in Nederland bij de oprichting van De Arme Kant van Nederland 29 september 1987

Helpen onder protest: tolken

Kerkelijke hulpverleners kunnen de rol van tolk innemen. Zowel in de eigen kerkelijke achterban als ook bij armen bestaan er vooroordelen. Helpers kunnen de verworven kennis over maatschappelijke noden meedelen aan de kerkelijke achterban. Daarvoor is inlevingsvermogen nodig. Om anderen te overtuigen om actie te ondernemen tegen een bepaalde wantoestand moet men zich kunnen verplaatsen in de ontvanger van de boodschap.

Een goede manier om elkaar beter te leren kennen is het houden van gemeenschappelijke studiedagen. Op deze manier kunnen belangengroepen van armen en kerkleden met elkaar in gesprek komen.

Protestfonds Diaconie Eindhoven

‘Ik heb vannacht weer liggen piekeren over hoe ik deze maand moet rondkomen.’ Klinkt dit bekend? Zo ja, dan is het Protestfonds misschien iets voor u. Zo nee, dan is het Protestfonds misschien iets voor u!’

Zo begint de folder van het Protestfonds voor een eerlijker verdeling van de welvaart in Eindhoven.

Het is een initiatief van de diaconieën van de protestantse kerken in Eindhoven. Het fonds protesteert tegen een beleid dat het verschil tussen arm en rijk vergroot. Het ontvangt geld van mensen die vinden dat ze wel wat kunnen missen. Drie keer per jaar - rond Pasen, na de zomervakantie en rond Kerst - wordt dit verdeeld onder uitkeringsgerechtigden. Tegelijk met het verdelen van het geld wordt een protestbrief gestuurd naar politieke partijen om de politieke discussie over inkomenspolitiek kracht bij te zetten.

Er zijn veel positieve reacties van zowel gevers als ontvangers. Mensen met een uitkering voelen zich gesterkt door de gedachte dat er mensen zijn die protest laten horen tegen oneerlijke verdeling van de welvaart.

Helpen onder protest: het surplus van kerken

Helpen onder protest is niet zomaar een taak erbij voor de kerk, een speciale bezigheid van de diaconie of caritasinstelling. Het helpen moet ook terugkomen in een christelijke gemeente, in vieringen en kerkdiensten. De betrokkenheid bij de geringsten van een samenleving komt immers voort uit de roeping die het hart van het evangelie vormt:

Voorwaar Ik zeg u, in zoverre gij dat aan één van mijn minste broeders hebt gedaan hebt gij het mij gedaan.
Mattheüs 25, 40

De persoonlijke betrokkenheid vanuit het evangelie laat zich vertalen in een bondgenootschap dat de kerk een nieuw, belanghebbend gezicht naar buiten geeft.

Volgens Mgr. Van Luyn, bisschop van Rotterdam, vullen overheid en kerken elkaar aan. Daarmee wordt niet bedoeld dat de overheid verantwoordelijk is voor de structurele sociale rechtvaardigheid en de kerken noodhulp verlenen. Veeleer is het zo dat kerken andere contacten in de samenleving hebben en een andere invalshoek. De overheid kan geen eenzaamheid oplossen. Contact binnen een kerkgemeenschap kan dit wel.

Het is niet de bedoeling dat kerken taken van het maatschappelijk werk overnemen. Kerken hebben unieke mogelijkheden die zij kunnen benutten. Ze zijn niet gebonden aan een inperkend doelgroepenbeleid of strakke regelgeving. Ze kunnen omzien naar alle mensen die om uiteenlopende redenen tussen wal en schip vallen. Hun creativiteit is alleen gebonden aan de beschikbare menskracht en middelen. Ook hebben kerken iets te bieden wat andere organisaties vaak moeten missen: tijd en aandacht. De kerken zijn geroepen met deze talenten te woekeren. Hun hoop op een beter samenleven is een inspirerende drijfveer.

Drie adviezen aan een bondgenoot

Wees herkenbaar

Manifesteer je als diaconie of pci als bondgenoot van de armen. Wees medestander van de armen. Ze zijn niet object van je zorg, jij bent hun bondgenoot. Protest tegen de onrechtvaardigheid van de armoede kan alléén samen met de “arme kant” en belangenorganisaties. Wees zichtbaar: Maak duidelijk dat je je als kerk wilt laten vinden, bijvoorbeeld door het openstellen van inloophuizen.

Verzamel kennis

Verwerf inzicht in de samenleving: wat is armoede, hoe hoog is het minimum en waarom is dit te laag om er langdurig van rond te

komen? Ga na hoe maatregelen uitwerken voor de arme kant van de samenleving

Ga in gesprek met je achterban

Deel je kennis over armoede met de leden van je plaatselijke gemeente/parochie. Heb je als bv. diaconie een beeld van de armoede, dan is het zaak om de plaatselijke parochie of gemeente mee te krijgen. Veel mensen hebben er nog steeds moeite mee als “politieke” onderwerpen in de kerk worden besproken. Door goede voorlichting te geven kun je het kennisverschil tussen jouw groep en de rest van de gemeente overbruggen

Ans Brandsma, Kerkinactie

Hoofdstuk 6 – Helpen onder protest in de praktijk

Veel mensen uit de diaconale praktijk en caritas, zullen beamen dat het signaleren van maatschappelijke misstanden achter die noden ook bij de diaconale missie hoort. Vaak is er een verlegenheid met de vraag hoe je dat dan moet doen.

Er is geen blauwdruk te geven voor de dingen die je dan kunt doen. We proberen de lezer in dit hoofdstuk op het spoor te zetten van een aantal manieren om dit aan te pakken. Maar uiteindelijk kunt u zelf het beste beoordelen wat u in uw situatie wilt en kunt doen. Net als voor het hoofdstuk over het opsporen van noden, geldt ook hier dat de mogelijkheden die worden genoemd geen waslijst vormen die door iedereen in zijn geheel zou moeten worden afgewerkt. Dat zou voor velen betekenen dat ze zwaar worden overvraagd. Doe wat passend is bij een bepaalde situatie en doe wat binnen uw mogelijkheden ligt. Maak keuzes. Maar laat het in ieder geval niet bij louter hulp geven. Doe er iets mee, zodat meer mensen zich bewust worden van de problemen, en structurele oplossingen worden bepleit.

Dit onderdeel van het werk leent zich er bij uitstek voor om in samenwerking met anderen te doen. Zo kunnen kennis, ervaring en vaardigheden worden gebundeld. Er zijn ongetwijfeld meer diaconieën en pci'en in uw plaats. Interkerkelijke samenwerking is hier zeker het overwegen waard. Mogelijk is er ook een 'Arme-Kant-groep', 'EVA-groep', werkgroep Kerk en Samenleving of andere groep die zich al bezighoudt met de meer structurele vragen rond arm en rijk.

Ook samen optrekken met organisaties van uitkeringsgerechtigden of de cliëntenraad van de sociale dienst kan een waardevolle toevoeging zijn.

Het spreekt vanzelf dat bij alles wat u naar buiten brengt, de hulpvragers niet met naam en toenaam worden genoemd. Anonimiteit en privacy moeten gewaarborgd zijn. Alleen de situaties die u aantreft worden beschreven, zonder dat personen herkenbaar zijn.

Meer dan hulp alleen geven, speelt zich af op verschillende niveaus. Contacten met instellingen in de woonplaats vallen er onder. Contacten met de plaatselijke politiek vormen de volgende kring. En tenslotte kunt u de landelijke overheid aanspreken op oorzaken van verarming en verrijking. In de volgende paragrafen geven we handelingsmogelijkheden op deze verschillende terreinen.

Tot slot besteden we ook uitgebreid aandacht aan bewustwording over arm en rijk in de eigen kerkelijke gemeenschap, omdat daar voor diaconieën en pci'en de basis ligt als het gaat om 'niet bij hulp alleen': aandacht besteden aan de oorzaken van verarming en verrijking.

Helpen onder protest kan door:

- Laten zien wat je doet;
- Tolk worden voor mensen die vernederd zijn en vooroordelen over hen wegnemen;
- Door concrete voorbeelden duidelijk maken waar de overheid een taak laat liggen, signaleren waar het niet goed gaat;
- Vanuit de kennis van arme mensen de lokale overheid adviseren hoe de dienstverlening beter kan;
- Bewust maken van de kloof tussen arm en rijk.

Lokale instanties

In de contacten met mensen die in de problemen zijn geraakt, zult u regelmatig zaken tegenkomen, die nuttig zijn om te melden bij allerlei instanties. Het melden van knelpunten kan voor hen van groot belang zijn, en ook voor de instanties kunt u een goede bron van informatie zijn. Volg de instellingen kritisch in hun beleid en voer gesprekken.

Denk bijvoorbeeld aan:

- woningbouwcorporaties
- nutsbedrijven
- maatschappelijk werk
- instellingen voor schuldhulpverlening, etc.

Lokale politiek

Veel beleid voor mensen met een smalle beurs wordt tegenwoordig door de gemeente gemaakt en uitgevoerd. Voor het signaleren en alarmeren door diaconieën en pci'en is de gemeentelijke overheid dan ook een belangrijk adres.

- Het is sterk aan te bevelen dat kerken een rol spelen in het informeren en kritisch volgen van gemeenteraad, college van B&W en sociale dienst.
- Laat ambtenaren van de sociale dienst en andere gemeentelijke instellingen weten welke knelpunten u tegenkomt in het werk als kerkelijk hulpverlener.
- Probeer ook één of twee keer per jaar een gesprek te organiseren met de wethouder van sociale zaken en/of een gemeenteraadslid. Zeker als het gaat over de recent ingevoerde Wet Werk en Bijstand, is het zaak om het beleid dat daarin wordt ontwikkeld kritisch te volgen. Ook veel beleid rond gehandicapten en zorg wordt steeds meer door de gemeente uitgevoerd. Lokale belastingen en heffingen en het kwijscheldingsbeleid daarbij kunnen kritisch worden gevolgd.
- U kunt ook in de vorm van brieven regelmatig laten weten hoe u tegen ontwikkelingen aankijkt en wat u tegenkomt in de praktijk.
- Zorg altijd voor geanonimiseerde registratie van de hulpvragen, publiceer dit in een jaarverslag en biedt dit aan gemeentepolitiek en instanties aan.

- Nodig de wethouder, gemeenteraadsleden en/of ambtenaren uit voor een themabijeenkomst of debat.

Volgende week ga ik praten met de wethouder. Ik kwam hem tegen bij de nieuwjaarsreceptie. Hij vroeg hoe het met me ging. Ik antwoordde: “Ja, met mij gaat het goed, maar her zijn wat mensen in het dorp waar het niet zo goed mee gaat. Daar wil ik toch wel eens met u over praten. Nu hier vanmiddag is het niet zo handig, maar volgende week kom ik eens een keertje naar je toe”.

Uit: De kerk als vangnet?

Begin deze contacten en gesprekken niet met een ‘aanvallende’ houding. ‘Helpen onder protest’ betekent niet per definitie ‘fel ageren tegen’. Vaak hebben lokale politici wel degelijk oog en oor voor de noden van burgers en hebben ze graag contact met maatschappelijke organisaties en kerken om signalen te ontvangen van wat er speelt. Het gesprek starten vanuit het aanbieden van (ervarings)deskundigheid, kan dan ook meer vruchten afwerpen dan direct fel van leer trekken. Dat betekent natuurlijk niet dat kritiek vanwege ‘de lieve vrede’ achterwege moet blijven; integendeel. Maar als er een vertrouwensbasis is ontstaan, is het makkelijker om - daar waar nodig - ook eens ongezouten kritiek te leveren.

Neem als het even kan ook uitkeringsgerechtigden op in delegaties die gesprekken voeren met ambtenaren, gemeenteraadsleden of andere politici.

Adoptie

In de tweede helft van de jaren negentig hield de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA een ‘adoptiecampagne’. Lokale groepen ‘adopteerden’ een Kamerlid. Met die politicus onderhielden zij een speciale band, waarbij ze regelmatig informatie en vragen uitwisselden en waarbij het Kamerlid één of twee maal per jaar op werkbezoek kwam.

De Werkgroep Welzijn en Levensbeschouwing in Zwolle heeft nog steeds een adoptiegroep. Enkele malen per jaar nodigen zij zowel hun ‘geadopteerde’ gemeenteraadslid als het ‘geadopteerde’ Kamerlid, dat in de regio woont, uit voor een werkbezoek. Dat is meestal bij een uitkeringsgerechtigde thuis. De situatie van mensen komt op die manier dichtbij voor politici die meestal wat verder af staan van die realiteit, en er kunnen inhoudelijke debatten worden gevoerd.

Dit blijkt een werkbaar model te zijn, dat elders overgenomen zou kunnen worden.

Belofte maakt schuld

Het Algemeen College van Diakenen (ACD) van de Reformatorische Kerken in Eindhoven riep in 2003 op tot een solidariteitsactie tegen het uitblijven van de beloofde compensatie voor de verhoging van de ziekenfondspremie. Tijdens de verkiezingscampagne had de, toen demissionaire, minister-president J.P. Balkenende herhaalde malen beloofd dat de verhoging van de ziekenfondspremie voor de minima zou worden gecompenseerd. Daar is bijna niets van terechtgekomen en de regering was ook niet bereid om hier verder iets aan te doen. Ze sprak over een “klein onvoorzien koopkrachteffect”. Voor de echte minima had dit “kleine effect” echter zeer grote gevolgen!

Vandaar dat men in Eindhoven de éénmalige (solidariteits)actie ‘Belofte maakt schuld’ organiseerde. De actie werd begeleid met artikelen, posters, etc. Er is flink wat publiciteit omheen ontstaan. De actie had een tweeledig doel:

- In de politiek aandacht vragen voor de situatie die ontstaan is voor minima door hun verslechterde inkomenspositie. De politici duidelijk maken dat door deze actie veel mensen op de hoogte worden gebracht van de nijpende financiële situatie van deze minima.
Er werden brieven gestuurd naar de premier, ministers, Kamercommissies en B&W Eindhoven.
- Door middel van een geldinzamelingsactie de gedupeerden eenmalig, via een lening, voor de kostenstijging compenseren.

Eindhovense deelnemers konden zich solidair verklaren door een bijdrage te gireren. Doordat veel mensen meededen, klonk de proteststem waarmee in de politiek aandacht gevraagd werd voor de positie van de minima luider door. Om een zo groot mogelijk draagvlak te verkrijgen werd de actie, die begon binnen de Reformatorische Kerken te Eindhoven, uitgebreid naar andere kerken en organisaties. Niet alleen individuele leden werden gevraagd financieel mee te doen en zich solidair te verklaren, maar ook organisaties werd gevraagd adhesie te betuigen.

Publiciteit

Het is goed om ook in de lokale media aandacht te vragen voor armoede in de eigen plaats. Het verschijnen van een jaarverslag van uw diaconie of caritasinstelling, het verschijnen van een folder of het signaleren van noden, kan aanleiding zijn. U kunt ook om andere redenen aandacht voor uw werk vragen. De huis-aan-huis-kranten zijn vaak bereid om artikelen op te nemen. Ook kunt u andere lokale bladen en de lokale radio of televisie benaderen. Meestal werkt dit het beste als u het koppelt aan een (blikvangende) activiteit.

Enkele tips voor het maken van persberichten:

- Zet er boven: Persbericht.
- Gebruik een kop die in enkele woorden het nieuws samenvat.
- Breng (een bericht als) een nieuwsfeit.
- Begin met de kernboodschap en schets eventuele achtergronden daarna.
- Maak korte zinnen en houd het totale bericht kort en bondig.
- Geef een adres voor nadere informatie en bedenk vooraf wie op eventuele informatieve vragen of verzoeken van journalisten om interviews zal reageren en wat hij/zij zal zeggen.

Landelijke politiek

Plaatselijke kerken staan vaak ver van de landelijke overheid af. Toch kan het zinvol zijn om ook Tweede-Kamerleden, de Vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ministers en andere landelijke beleidsverantwoordelijken te laten weten wat er speelt en hoe kerken denken over ontwikkelingen in de zorg, sociale zekerheid en armoedebestrijding. Of over beleid dat mensen die al een goed inkomen hebben verder bevoordeelt.

- Te denken valt aan het schrijven van brieven over concreet aangetroffen situaties die mede gevolg zijn van wetgeving.
- Te denken valt ook aan brieven waarin de zorg over het verschil tussen arm en rijk meer in het algemeen centraal staat. Het hoeft niet altijd te gaan om speciaal op de landelijke politiek gerichte activiteiten. U kunt ook afschriften van brieven of andere uitingen die u in uw eigen woonplaats aan plaatselijke politiek of instanties stuurt, aan de landelijke politiek zenden.
- Een goede mogelijkheid is om speciaal dié leden van de Tweede Kamer die in uw plaats, regio of provincie wonen op de hoogte te houden. Bedenk dat zij dit niet alleen maar als 'hinderlijk' hoeven te ervaren, maar dat zij ook gebaat zijn bij reacties uit de samenleving.

Wanneer u op de een of andere manier actie onderneemt naar gemeentelijke of landelijke overheden of naar instellingen, laat dit dan ook weten aan de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, Bisschoppenconferentie en/of Kerkinactie. Bijvoorbeeld door het sturen van afschriften van brieven of een kort bericht. Deze landelijke organen hebben contacten met de landelijke politiek en kunnen ook informatie beschikbaar stellen aan het anti-armoedenetwerk. Zij zijn er zeer bij gebaat dat informatie uit de achterban bekend is.

Voedselhulp?

Het komt de laatste tijd steeds vaker voor dat vanuit particulier initiatief voedselhulp wordt gegeven aan mensen in ons land, die onvoldoende geld hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Dat kan incidenteel gebeuren, vaak rond de kerstperiode. Er zijn ook steeds meer plaatselijke 'voedselbanken' of soortgelijke initiatieven die zich bezighouden met het uitdelen van voedselpakketten. In veel gevallen zijn ook kerken hierbij betrokken. Iemand noemde de noodzaak van dit werk in een rijk land "een schande met een hoofdletter". Het is een open vraag of kerken hieraan moeten meewerken. Soms kan het beter zijn de schaarse tijd en middelen te gebruiken voor andere vormen van hulpverlening, armoedebestrijding of protest tegen onrecht. Toch kunnen er ook goede redenen zijn om dit wel te doen. Als de nood op je weg komt, kun je er niet omheen lopen. Maar als voor één hulpactiviteit geldt dat het onder protest zou moeten, dan is het deze wel. Gaat u met voedseluitdelingen aan de slag, neem dan óók de tijd om misstanden aan de kaak te stellen. Zoek media-aandacht, laat de plaatselijke en landelijke politiek weten dat u dit doet en hoe u erover denkt, organiseer gesprekken met instanties en informeer kerkleden en breder publiek.

U kunt ook gebruik maken van een speciale protestkaart, die u gebruikt om te sturen aan gemeentelijke politiek, landelijke politiek en/of instanties en maatschappelijke organisaties. U kunt dat eenmalig of eens per jaar doen, maar nog beter zou het zijn bij elk uitgedeeld voedselpakket een kaart te versturen. Bij de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA zijn hiervoor kaarten te bestellen (zie bijlage met adressen). Een voorbeeld is hieronder afgedrukt.

Dat voedselhulp nodig is in een rijk land, is een Schande met een hoofdletter

Bewustwording in de kerk

Meer dan hulp alleen geven, betekent ook bewustwording in eigen kring. Armoede gaat niet alleen de diaconie of caritas aan. Het streven naar rechtvaardige verhoudingen hoort bij de kern van het geloof en is een zaak die de hele kerkelijke gemeenschap aangaat. Wat kunt u doen om, onder andere vanuit de hulpverlening, het verdelingsvraagstuk aan de orde te stellen?

Het gaat dan meer om bewustwording dan om helpen onder protest, maar het een kan niet zonder het ander.

Aandacht in vergaderingen

Het is nuttig om het bezig zijn met materiële noden niet te beperken tot de commissie die hiervoor is ingesteld. Zet enkele malen per jaar het thema armoede op de agenda van vergaderingen van diaconie of caritas, zo mogelijk met een inhoudelijke verdieping en een bespreking van beleid. Vraag ook bij kerkenraad of parochieraad één of tweemaal per jaar aandacht voor dit thema.

Themabijeenkomsten

U kunt gemeenteavonden of andere thematische bijeenkomsten voor alle geïnteresseerden in de gemeente/parochie houden, waarin u de vragen van armoede en rijkdom aan de orde stelt. U kunt daar een eigen invulling aan geven en onderwerpen kiezen die in uw omgeving spelen en mogelijk sprekers uitnodigen van een arme-kant-groep, de sociale dienst, cliëntenraad, etc. U kunt ook gebruik maken van materiaal dat landelijk beschikbaar is.

Het boekje 'Arm en rijk in de bijbel' van de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA biedt bijvoorbeeld een ruime hoeveelheid gespreksstof over bijbelverhalen en hun vertalingen in de wereld van vandaag. Het bevat 15 exegeses van theologen en anderen, die een verfrissende kijk op arm en rijk in de bijbel tonen.

De werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA heeft ook een cursusboek gemaakt, waarmee het gesprek over rijkdom en armoede en het gesprek tussen armen en rijken in de eigen kerk te voeren is. De publicatie heet 'Het oog van de naald en de kameel'. Het draagt uitgebreid materiaal aan en een werkwijze, waarmee vier thema-bijeenkomsten te vullen zijn.

Het spelen van het 'Budgetspel' van de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA is een andere goede manier om tijdens zo'n bijeenkomst armoede aan de orde te stellen. Doel is om inzicht te krijgen in de situatie van mensen die van het minimum moeten leven. Het is voor velen een *eye-opener* om het huishoudboekje kloppend te moeten maken met een bijstandsbudget.²

2. Zie voor bestelgegevens van de genoemde materialen de bijlage met literatuurverwijzingen.

Je portemonnee delen

Jaarlijks komen in juni leden van de Kritische Gemeente IJmond (KGIJ) bij elkaar voor een feestelijke herverdelingsmaaltijd. Bij binnenkomst levert ieder een envelop met geld in. Het meegebrachte eten levert een welvoorzien tafelen op. Aan het begin klinkt een tafelgebed en breken en delen we met elkaar het brood. Tijdens de maaltijd is er een verhaal en een lied. Intussen tellen drie gemeenteleden elders in het gebouw het geld en verdelen dat in gelijke porties. Wanneer zij de zaal binnenkomen, stijgt de spanning bij jong en oud. Hoeveel zit er in de envelop? Is het meer of minder dan vorig jaar?

De herverdelingsactie begon in 1990. Een periode van bezinning op een eerlijker verdeling van inkomen en arbeid ging eraan vooraf. Verschillende mensen stelden tegelijkertijd de vraag: hoe doen we binnen de KGIJ concreet iets aan het onrecht van materiële ongelijkheid? Een goede vorm was niet zomaar gevonden. Aanvankelijk werd gedacht aan een steunfonds of solidariteitsfonds voor gemeenteleden met een minimuminkomen. Juist die groep reageerde met kritische terughoudendheid. Dat zou toch weer neerkomen op een vorm van liefdadigheid.

Onverwacht was er een ingeving: in de maatschappij worden de inkomensverschillen steeds groter door het hanteren van percentages bij loonsverhogingen en vakantiegeld. Waarom gebruiken wij die percentages niet in omgekeerde richting om eerlijker te verdelen? Ieder geeft een gelijk percentage van zijn of haar bruto-inkomen en ieder krijgt een gelijk bedrag in guldens terug. Zo kan iedereen van minimum-inkomen tot bovenmodaal onder dezelfde voorwaarden meedoen. "We maken van procenten centen!"

Men koos in 1990 uiteindelijk voor 3% van het bruto-jaarinkomen. Met dat percentage werd gerealiseerd dat mensen met een minimuminkomen - hun eigen bijdrage buiten beschouwing gelaten (na aftrek van hun eigen bijdrage) - minimaal 225 euro mee naar huis kunnen nemen. Zo gaat wie met minder kwam met meer weg. Goed voor het vakantiepotje, een nieuwe fiets of een andere bestemming, die allang is bedacht.

Ook de jongeren vanaf tien jaar doen mee. Zij delen een week zakgeld. Daarnaast zijn er jaarlijks een vijftal min of meer

‘onzichtbare deelnemers’: families in El Salvador en Koerdistan, een aanloophuis en de groep Vrouwen voor Vrede. Deze ‘deelnemers’ doen mee als brachten zij 3% op minimumniveau in en delen zo mee met de KGIJ-gemeenschap.

Uiteraard beseffen we als gemeente dat we met dit initiatief niet het onrecht van de ongelijke welvaart oplossen. Ons herverdelingsfeest is slechts een signaal. Het is een bescheiden gebaar, waarmee we vooral ook onszelf eraan herinneren dat er nog altijd sprake is van een onrechtvaardige verdeling. Het ‘verlies’ is de deelnemers met een ruime beurs inmiddels bekend en daarom niet schokkend meer. Toch hoopt de KGIJ nog lang dit feest te vieren. Dat spannende en vrolijke moment van het uitdelen van de enveloppen bepaalt ons met nadruk bij de droom waarop wij aan die feestelijke tafel even vooruit lopen: het visioen van genoeg voor allen.

Themadiensten

U kunt ook één of meermalen per jaar een themadienst over arm en rijk voorbereiden. Probeer daarbij altijd te vertrekken vanuit de ervaringen van mensen met een laag inkomen zelf. Betrek hen zo mogelijk bij de voorbereidingen. In de projectmap 'Armoede in Nederland' van Kerkinactie is een uitgebreid katern te vinden met suggesties om zo'n dienst vorm te geven. Het bevat tips over de werkwijze en er staan tal van verwijzingen in naar gebeden, liederen en (bijbel)teksten. De werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA geeft dit materiaal ook in een 'Handreiking liturgie arm en rijk' uit.

Op initiatief van de kerken in Drachten is sinds enige tijd in heel Friesland de zondag rond 17 oktober themazondag over armoede. De Friese kerken sluiten hiermee aan bij de 'Werelddag van verzet tegen armoede' die is ingesteld door de Verenigde Naties. Elk jaar vinden op 17 oktober wereldwijd activiteiten plaats. Deze dag zou voor meer kerken in Nederland een goede gelegenheid kunnen zijn om armoede aan de orde te stellen.

Andere momenten die zich goed lenen voor aandacht voor arm en rijk, zijn de Zondag van de Arbeid, Biddag voor Gewas en Arbeid en Dankdag voor Gewas en Arbeid. Elk jaar maakt het landelijk bureau DISK materiaal voor deze dagen. Daar hoort ook bezinnings- en liturgisch materiaal bij. Meermalen hebben de afgelopen tijd armoede en sociale zekerheid in deze handreikingen centraal gestaan.³

Herverdelings- en solidariteitsacties

Er zijn veel voorbeelden bekend van kerkelijke gemeenschappen die een jaarlijkse herverdelingsactie in eigen kring houden. Eén van de vroegste voorbeelden is de vakantiegeldactie van de Kritische Gemeente IJmond. Zij kwamen jaarlijks bijeen voor een sobere maaltijd en viering. Daarbij bracht ieder een percentage van het vakantiegeld mee in gesloten enveloppen. Het geld wordt vervolgens verdeeld in gelijke porties onder de aanwezigen (van procenten naar centen). Rijkere leden gaan daardoor met minder geld weg dan ze kwamen, armere met meer. Inmiddels is de formule wat aangepast (zie voorbeeld 'Je portomonnee delen'). Ook zijn in veel plaatsen varianten op deze herverdelingsactie ontwikkeld. Soms wordt een deel van het vakantiegeld van rijkere kerkleden rechtstreeks besteed aan vakantie voor mensen die anders niet aan vakantie toe komen.

Onlangs hield een kerk in Eindhoven een solidariteitsactie om mensen wat extra's te geven, omdat zij - als gevolg van het uitblijven van door de overheid beloofde compensatie voor premiestijging - in de problemen kwamen met ziektekosten. Zij koppelden dit aan een protest naar de overheid, zie voorbeeld 'Belofte maakt schuld'.

3. Het materiaal is te bestellen bij DISK; zie bijlage literatuur en bijlage adressen.

Bedenk ook dat allerlei activiteiten in het kerkelijk leven geld kosten en dat ze voor een deel van de leden moeilijk op te brengen zijn. Probeer waar mogelijk de drempel voor deelname te verlagen, bijvoorbeeld door bijdragen te innen naar draagkracht of een spaarpotje te maken waarmee activiteiten goedkoop kunnen worden gehouden.

Tenslotte kunt u de kerkleden oproepen mee te doen aan de landelijke solidariteitsactie 'Niet Voor Jezelf'. Deelnemers aan deze actie maken een deel van hun inkomen over aan de stichting. Niet uit liefdadigheid, maar als teken van protest. Met het geld worden landelijke en plaatselijke groepen van uitkeringsgerechtigden en andere organisaties die zich verzetten tegen het groeien van de kloof tussen arm en rijk gesteund.⁴

Publiciteit

Laat de gemeente/parochie regelmatig weten wat er speelt rond de hulpverlening. Maak bijvoorbeeld jaarlijks een verslag van de activiteiten en plaats daarover een artikeltje in uw kerkblad/parochieblad. Besteedt ook los van de hulpverlening nu en dan in een artikel aandacht aan structurele oorzaken van armoede, ontwikkelingen in de sociale zekerheid, etc.

Tot slot

Een aantal van de hierboven genoemde activiteiten zult u herkennen uit het derde hoofdstuk 'Hoe kom je huplvragen op het spoor?'. Vaak hebben de activiteiten een dubbele functie: door de vragen van verarming en verrijking aan de orde te stellen, werkt u niet alleen aan bewustwording en protest tegen misstanden. U verhoogt er ook de zichtbaarheid van het diaconale werk mee, waardoor u makkelijker in contact zult komen met de mensen om wie het gaat. Zo versterkt het één het ander.

4. Vraag meer informatie bij de stichting Niet Voor Jezelf. Zie voor adres en website de bijlage met adressen.

Niet Voor Jezelf

58

In de jaren tachtig begonnen de inkomens in Nederland – na een periode van nivellering – weer fors uit elkaar te groeien. Dat proces zette door in de jaren negentig. Het aantal miljonnairs groeide van 19.000 in 1979 naar 158.000 in 1997 en zelfs 300.000 in 2001.

Het percentage mensen met een inkomen rond het sociaal minimum bleef rond de 10% van het totale aantal huishoudens in Nederland schommelen, en dreigt weer toe te nemen.

Niet Voor Jezelf - ontstaan vanuit de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA - steunt al vele jaren activiteiten van groepen die zich niet willen neerleggen bij armoede in een rijk land. De actie geeft mensen met een redelijk of hoog inkomen de mogelijkheid om protest aan te tekenen tegen de scheve inkomensverdeling in Nederland. Zij kunnen een bedrag storten in een solidariteitsfonds. Het is niet het zoveelste charitatieve fonds. Liefdadigheid biedt op de lange duur geen oplossing voor verarming; er moet geijverd worden voor meer structurele maatregelen. Daarom wordt protest gekoppeld aan de donaties. En daarom wordt het geld uit het fonds niet gebruikt voor individuele hulp, maar voor steun aan belangenorganisaties die zich inzetten voor structurele verbetering van de positie van alle mensen met een minimuminkomen. Het geld wordt gebruikt om landelijke en plaatselijke initiatieven te ondersteunen, gericht op structurele verbetering van de kwaliteit van leven van mensen met een minimuminkomen. Initiatieven van belangengroepen van werklozen, WAO'ers, vrouwen in de bijstand, boeren en boerinnen, kerken en allerlei andere groepen.

Zie voor meer informatie de website www.nietvoorjezelf.nl, of neem contact op met Stichting Niet Voor Jezelf, Postbus 8506, 3503 RM Utrecht, tel. (030) 880 18 87, e-mail: info@nietvoorjezelf.nl.

Hoofdstuk 7 – ‘Tien geboden’ voor omgaan met hulpvragen

Tot slot nemen wij bij wijze van ‘samenvatting’ van het voorafgaande, de ‘Tien geboden voor diaconieën en pci’en’ over uit de brochure ‘Omgaan met hulpvragen’, uitgegeven door KIOSK.⁵

1. **Diaconale hulp is een noodzakelijk kwaad.**
2. **Stel heldere criteria op voor hulp.**
3. **Maak uw hulpaanbod bekend.**
4. **Signaleer armoede in uw omgeving.**
5. **Heb oog voor armoede in uw kerkgemeenschap, maar wijs anderen niet af.**
6. **Respecteer en bevorder het besef van eigenwaarde van de hulpvrager.**
7. **Maak gebruik van het bestaande aanbod van sociale zekerheid en hulpverlening.**
8. **Zorg dat doorverwijzen geen afwijzen wordt.**
9. **Hou een anonieme registratie bij van hulpvragen.**
10. **Stel in uw kerkgemeenschap de verdeling tussen arm en rijk aan de orde.**

5. **KIOSK staat voor Kerkelijk Informatie & Overlegplatform inzake Sociale Kwesties en is gevestigd in Rotterdam.**

Bijlage 1 – Samenvatting onderzoeksrapport 'De kerk als vangnet?'

De vraagstelling

Dit onderzoek naar de financiële individuele hulp van kerkelijke gemeenten en parochies is uitgevoerd in het jaar 2001. Deze hulpverlening gebeurt op de achtergrond, is anoniem en vindt in stilte plaats. Ruchtbaarheid geven aan de hulpverlening lijkt niet in dit beeld te passen. Deze bescheidenheid van de kerkelijke hulpverlening heeft echter een schaduwzijde, omdat hierdoor tevens de schrijnende financiële noden van mensen niet voor het voetlicht komen. Ruim 1 miljoen mensen in Nederland moeten rondkomen van een minimuminkomen.

De resultaten

Aantallen

Gemiddeld worden door de onderzochte diaconieën en parochiële caritas instellingen (pci'en) ruim 8 aanvragen voor individuele financiële ondersteuning per jaar toegekend. In de grote steden ligt dat aantal aanzienlijk hoger dan in de kleinere gemeenten: in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht zijn het er gemiddeld ruim 30 per jaar, in de andere grotere steden bijna 16 en in de overige gemeenten bijna 4.

Bedragen

De totaalbedragen die diaconieën en pci'en per jaar aan giften toekennen, liggen gemiddeld rond € 2820,- per jaar. Ook hier is een groot verschil te zien tussen grote steden en kleinere gemeenten: in de vier grootste steden gaat het om ruim € 10.000,-, bij de andere grotere steden om ruim € 3180,- en bij de kleinere gemeenten om ruim € 1820,-.

Daarnaast worden ook leningen verstrekt. Daarbij gaat het per diaconie/pci gemiddeld om ruim € 730,- per jaar. Hierbij blijken de vier grootste steden juist veel lagere bedragen uit te trekken: gemiddeld € 215,- per jaar (tegen € 850,- bij de andere grote steden en € 800,- bij de overige gemeenten).

De gemiddelde bedragen die per gift worden toegekend, liggen in driekwart van de gevallen beneden € 455,-. Bij de leningen liggen de bedragen wat hoger: ruim eenderde van het aantal toekenningen ligt beneden € 455,- en ruim de helft tussen € 455,- en € 2275,-.

Het gemiddelde bedrag per hulptoekenning (giften en leningen samen) is bijna € 455,-.

Wie?

Een kwart van de mensen die hulp ontvingen, bestaat uit alleenstaande vrouwen. In de grotere steden ligt dat lager dan in de overige gemeenten.

In de grotere steden is het aandeel van de alleenstaande mannen juist groter. Gemiddeld over de hele populatie vormen de alleenstaande mannen toch nog een vrij grote groep: 22%.

Een andere groep die relatief groot is, wordt gevormd door alleenstaande vrouwen met kinderen: 18% van het totaal. In de vier grote steden is dat aandeel lager, namelijk 12%.

Vrij grote verschillen tussen de grootste vier steden, de andere grotere steden en de overige gemeenten zijn te zien bij de gezinnen: partners met kinderen maken in de grootste vier steden 25% van de ondersteunde huishoudens uit. In de kleinere gemeenten vormen ze slechts 9% van het totaal. Het overall-percentage is 14%.

Bij de mensen die ondersteuning ontvangen zijn weinig jongeren: slechts 3% behoort tot de leeftijdscategorie van 18-25 jaar. De grootste groep wordt gevormd door de 25-44 jarigen: 30%. Het percentage in die categorie is in de grote steden hoger dan in de kleinere gemeenten. Ouderen boven 65 jaar vormen 17% van het totaal. Deze groep is in de kleinere gemeenten wat meer vertegenwoordigd dan in de grote steden.

Er zijn drie groepen mensen die door diaconieën en pci'en financieel worden gesteund:

- uitkeringsgerechtigden: 38%.
- vluchtelingen en asielzoekers: 31%. In de vier grootste steden is dat 57%, tegen 13% in de andere grote steden en 8% in de overige gemeenten.
- mensen met alleen AOW: 11%.

Welke hulp?

Vaak liggen acute noodsituaties ten grondslag aan de hulpvragen. In veel gevallen gaat het om geld voor onderdak, reisgeld en 'leefgeld'; hulp om voor een tijdje een probleemsituatie te overbruggen. Met name in de vier grootste steden is dit de belangrijkste vorm van hulp. Daarnaast zijn ook 'mogelijk maken van vakantie', 'bijdrage in aanschaf duurzame gebruiks-goederen', 'huur, gas, elektriciteit etc.' en levensmiddelen belangrijke categorieën.

Gezamenlijke fondsen

Behalve de individuele hulpverlening die door de diaconieën en pci'en zelf wordt geregeld, bestaat er een veelheid aan gezamenlijke fondsen (noodfondsen, declaratiefondsen, etc.) die zich hiermee bezighouden. Deze zijn op zichzelf niet onderzocht, maar er is wel gevraagd of de respondenten bijdragen aan dit soort fondsen. Ongeveer eenderde van de onderzochte diaconieën en pci'en doet mee aan een of meer fondsen. Het gemiddelde bedrag dat ze daaraan bijdragen is ruim € 1820,- per jaar.

Hoe komt men hulpvragen op het spoor?

Diaconieën en caritasinstellingen komen de financiële noden van mensen

vooral op het spoor door hun contacten met actieve kerkleden en met professionele hulpverleners. Zij bereiken zowel leden van de gemeente of parochie als niet-leden.

Het gebeurt niet vaak dat mensen zelf met hun hulpvraag komen. Door het grote taboe rond armoede is de lage drempel van de kerkelijke hulp voor hen nog te hoog.

Verschillende hulpvragen

Het verschil in hulpvragen hangt samen met de levenssituatie van mensen. Er zijn soorten financiële problemen te onderscheiden:

- door broodnood
- een hoge schuldenlast
- tegenslagen (door bijvoorbeeld medische of verhuis- en inrichtingskosten)
- verslavingen
- ‘gesloten deur’-problemen, waarbij geen gebruik mag worden gemaakt van Nederlandse burgerrechten.

Giften en leningen

De geïnterviewden verstrekken de hulp voornamelijk in de vorm van giften en van hulpleningen. Bij de giften gaat het vooral om kleine bedragen, maar er zijn ook kerken die principieel alle hulp in de vorm van giften doen. De hulpleningen zijn renteloze leningen met een soepele afbetalingsregeling, waarbij vaak ook nog een deel als gift wordt geschonken. In veel mindere mate is er bij de hulpverlening sprake van hulp in natura. Wel zijn er indicaties dat de kerken veel geld besteden aan het opzetten en beheren van hulpverleningsprojecten als inloop- en opvanghuizen.

Samenwerking

De samenwerking met andere hulpverleners en instanties, zoals maatschappelijk werkers, sociaal raadslieden, ouderenwerkers, buurtwerkers; ambtenaren van de sociale dienst en politici, is op de op meeste plaatsen uitgebreid. Het komt echter ook voor dat er weinig contacten zijn, want contacten leggen en onderhouden vraagt veel tijd. Doelen van het onderhouden van de samenwerkingsrelaties zijn: het organiseren van een betere kerkelijke hulpverlening; het begeleiden van mensen; het bemiddelen tussen en onderhandelen met schuldeisers; en het adviseren en beïnvloeden van gemeentelijk beleid.

Visie

Het gaat bij de hulpverlening niet alleen om het lenigen van de acute nood, maar om het oplossen van de echte nood; het gaat om ‘helpen onder protest’; om ‘helpen waar geen helper is’ en om ‘hulp in laatste instantie’. Een aantal geïnterviewden is alert op signalen over het onvoldoende functioneren van het gemeentelijk beleid en hulpverleningsorganisaties, en spreekt deze organisaties daar zonodig op aan.

Verschuivingen in de tijd

In de loop van de tijd zijn in twee onderdelen van de kerkelijke financiële hulp belangrijke verschuivingen gaande: hulpverleners moeten in de eerste plaats steeds meer kennis en vaardigheden bezitten voor de complexe hulpvragen die op hen afkomen. Ten tweede verschuift de houding van de hulpverleners: van mensen aan de hand nemen naar naast mensen gaan staan.

Karakteristiek van de hulpverlening

Het karakteristieke van de hulpverlening komt in vier punten naar voren:

1. inbedding van de hulp in de kerkelijke gemeente of parochie.
2. snelheid en beschikbaarheid van de hulpverlening.
3. soepelheid in regelgeving, waardoor de hulpverlening niet bureaucratisch is.
4. bevoogding wordt tegengegaan door de hulpverleningshouding en de methode van hulpverlening.

De aanbevelingen

Aanbevelingen aan diaconieën en caritasinstellingen:

1. Maak bekend wat u doet

Diakenen en vertegenwoordigers van caritasinstellingen kunnen actiever actie ondernemen om de hulpvragen op het spoor te komen.

2. Onderhoud goede contacten

Het opzetten en onderhouden van goede contacten en samenwerkingsrelaties is een belangrijk onderdeel van de kerkelijke hulpverlening van diaconieën en caritasinstellingen en het heeft veel voordelen voor het hulpverlenen zelf.

3. Bevorder samenkomsten

Diaconieën en caritasinstellingen kunnen gemeenschapsvorming onder mensen in financiële nood stimuleren door samenkomsten te organiseren.

4. Omschrijf de problemen en niet de mensen

Gebruik een omschrijving van de financiële problemen van mensen in de contacten en samenwerkingsrelaties die de diaconie of caritasinstelling onderhoudt.

5. Zet de procedure op papier

Maak een eenvoudig stappenplan van de procedure van hulpverlening en zet dit op papier. Overleg dit met elkaar en gebruik het een jaar, waarna het stappenplan kan worden bijgesteld of aangevuld.

6. 'Monitor' het doorverwijzen

Als een persoon met een hulpvraag na overleg met een instantie wordt doorverwezen, hou dan in de gaten dat er later geen sprake is van afwijzen.

7. De tweedeling in rijk en arm is een zaak die iedereen binnen de kerken aangaat

Zorg dat de verhouding tussen rijk en arm in onze samenleving een bloeiend en boeiend thema is binnen de kerk.

8. Signaleer de noden

De signaleringsfunctie van de kerkelijke financiële hulpverlening dient verder te worden uitgebouwd. De werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA en Kerkinactie kunnen hierbij assisteren.

9. Informeer over het beleid

Het is van belang dat kerken samen met andere relevante organisaties de hulpverlening door overheden kritisch volgen en zonodig deelnemen aan de discussies daarover. Op landelijk niveau werken de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA en Kerkinactie hieraan bij.

10. Hulpverlening verder vorm geven

De vier karakteristieken van de hulpverlening kunnen door diaconieën en caritasinstellingen verder vormgegeven worden om de mogelijkheden van deze hulpverlening ten volle te benutten.

Bijlage 2 – Het maken van een sociale kaart

Doelen

- De buurt in haar sociale-maatschappelijke context beschrijven
- Inzicht verkrijgen m.b.t. welke groepen mensen er wonen
- Inzicht verkrijgen m.b.t. welke problemen er zich afspelen
- Inzicht verkrijgen welke organisaties betrokken zijn op de buurt
- Inzicht verkrijgen welke rol de kerk kan vervullen in de buurt

Bronnen

- Jaaroverzicht van de burgerlijke gemeente opvragen
- Beleidsplannen over de buurt van de gemeente opvragen
- Interviewen van sleutelfiguren in de wijk (buurthuismedewerkers, wijkagent, huisarts, wijkverpleegkundige, winkelier, schoolleiding)
- Oriënterend gesprek houden met gemeentelijke en maatschappelijke organisaties die betrokken zijn op de buurt (thuiszorg)
- Oriënterend gesprek houden met belangenorganisaties
- Lokale kranten lezen
- De buurt met “nieuwe” ogen beschouwen (er doorheen fietsen)

Gegevens

- Inwoneraantal
- Verhouding m/v
- Leeftijdsopbouw
- Aantal weduwen/weduwnaars
- Alleengaanden/gezinnen/eenoudergezinnen
- Werkhebbenden en werklozen
- Verhouding allochtonen en autochtonen
- Aantal WAO'ers
- Aantal agrariërs
- Hoogte inkomens
- Samenstelling van het huizenbestand
- Samenstelling gemeenteraad en politieke partijen, verdeling van portefeuilles (sociale zaken, werkgelegenheid en huisvesting)
- Gemeentelijke sociale dienst
- Maatschappelijke organisaties (thuiszorg)
- Belangenorganisaties (verenigingen, stichtingen en bonden) en zelfhulpgroepen
- Gezondheidszorg, zorgcentra, gezinsvervangende tehuizen en geestelijke gezondheidszorg
- Rechtshulp
- Kerken, christelijke groeperingen en levensbeschouwelijke organisaties

Opzet

- Vorming van een kerngroep (met eventueel gemeenteleden)
- Doelen stellen
- Koppeling met de kerkenraad tot stand brengen
- Grenzen van de buurt afbakenen volgens geografische grenzen
- Inventarisatie maken van sleutelfiguren en organisaties die bezocht kunnen worden en die allereerst schriftelijk worden benaderd. Lijst met vragen opstellen (zie onder)
- Relevante gegevens van het jaarboek van de gemeente verwerken
- Resultaten van de oriënterende bezoeken verwerken in een compact verslag
- Aanbevelingen doen aan de diaconie/kerkenraad en keuzes maken

Interview

Het interview kun je verdelen in drie gedeelten, waar vragen bijhoren:

1. Algemeen

- Hoe kijkt men tegen de buurt aan in algemene zin?
- Welke problemen ervaart men in de buurt?
- Wat waardeert men positief en/of negatief in de buurt?

2. Specifiek

- Wat komt men vanuit zijn specifieke functie of rol tegen in de buurt tegen aan probleemsituaties?
- Wat probeert men daaraan te doen?
- Met wie werkt men daarbij samen?
- Wat staat oplossingen in de weg?

3. Buurtsamenwerking

- Wat voor beeld heeft de betrokkene van de kerk in de buurt?
- Wat kan de kerk voor aanvullende rol op zich nemen in de buurt?
- Gebruik een schriftelijke vragenlijst, die ingevuld kan worden.

Het is de bedoeling om zoveel mogelijk informatie te verkrijgen over de buurt en niet om in discussie te gaan. Stel heldere vragen, vraag door en stel geen suggestieve vragen (vindt u ook dat...).

Bij eventuele kritiek op de rol van de kerk, ga niet in verdediging, geef aan dat we kunnen leren van de fouten in het verleden.

4. Afronding

Maak een samenvatting van het gesprek en geef dit als correctie aan degene die geïnterviewd is...

Laat horen wat het vervolg wordt...

Bijlage 3 – Protocol voor criteria en procedure bij hulpaanvragen

In deze brochure is uitvoerig aan de orde gekomen wat bij materiële hulpverlening aandacht nodig heeft. Om hiermee beleidsmatig zo goed mogelijk om te kunnen gaan en met het oog op een zo goed mogelijke behandeling van mensen in materiële nood, kan het opstellen van een protocol een goed hulpmiddel zijn.

Doel van een protocol:

- Het informeren van hulpvragers over de wijze waarop hun hulpvraag behandeld wordt, zodat zij weten waar zij aan toe zijn. Hulpvragers kunnen een beroep op het protocol doen, als zij vinden dat hun hulpvraag niet adequaat is behandeld.
- Het informeren mensen binnen de kerkelijke gemeenschap, betrokken instanties en organisaties daarbuiten zodat zij weten hoe diaconie, caritasinstelling of noodfonds met hulpvragen omgaat en voor welke materiële hulpvragen ze hierbij terecht kunnen.
- Het inzichtelijk maken van de te hanteren werkwijzen, procedures en te stellen voorwaarden. Dit is van belang voor degenen die de hulpvragen moeten behandelen en beoordelen en voor degenen die daarover beslissen. Zij kunnen het protocol als checklist hanteren. Dit bevordert de kwaliteit van het werk.
- Het toegankelijk maken van gegevens voor het signaleren van de verstrekte hulp.

Hieronder geven wij aandachtspunten die van belang kunnen zijn bij het opstellen van een protocol. Doelbewust hebben wij ervan afgezien om een standaardprotocol op te stellen, omdat er grote verschillen zijn in omstandigheden waarin diaconieën, caritasinstellingen en noodfondsen werken. Daarom willen we hieronder beslispunten en mogelijkheden aanreiken.

Het gaat in het navolgende dus om voorbeelden. Een diaconie/pci/noodfonds kan dit desgewenst natuurlijk naar eigen inzicht aanpassen.

In een protocol komen aan de orde:

- uitgangspunten en doelstellingen
- procedures
- criteria die bij de hulp worden gehanteerd
- de hulpvormen die voorkomen
- de samenwerking met andere instanties, doorverwijzen
- registratie
- signaleren

1. Uitgangspunten en doelstellingen

Het helpen van mensen in materiële nood opdat zij (weer) zoveel mogelijk zelfstandig kunnen functioneren. Deze hulp wordt verstrekt, binnen de financiële mogelijkheden van de diaconie/pci/noodfonds.

Uitgangspunten kunnen daarbij zijn:

- a. De hulpvrager beschikt over onvoldoende financiële en andere middelen om betalingsverplichtingen na te komen en/of te voorzien in noodzakelijke kosten van het bestaan;
- b. Er kan geen of onvoldoende beroep gedaan worden op andere voorzieningen en regelingen (wel kan tussentijds hulp gegeven worden als de tijd die de beslissing over toekenning door andere instanties neemt, bezwaarlijk is);
- c. Er is sprake is van tijdelijke hulp of hulp die als tussentijdse voorziening op weg naar een structurele oplossing wordt geboden. Er wordt geen structurele materiële hulp verleend;
- d. De diaconie/pci/noodfonds geeft geen professionele begeleiding op materieel of immaterieel gebied. Hulpvragen die tijdelijke materiële hulpverlening te boven gaan, zullen doorverwezen worden naar de desbetreffende instanties. Wel kan de diaconie/pci/noodfonds samen met betrokkene de verbinding daarmee leggen;
- e. Naar samenleving en overheid zal gerapporteerd worden over de door de diaconie/pci/noodhulp verleende hulp om duidelijk te maken welke verantwoordelijkheden zij dragen. Dit zal op geanonimiseerde wijze gebeuren.

2. Procedure bij hulpaanvragen

- a. Hulpvragen worden, zo mogelijk met omschrijving van het probleem, ingebracht bij _____ (een daartoe in het leven geroepen commissie, diaconie, wijkdiaken, pci, commissie van de pci, bestuur noodfonds die hulpvragen onderzoekt en beoordeelt. Afhankelijk van de grootte van de kerkelijke gemeente kan het zinvol zijn om onderscheid te maken tussen degenen die de hulpvraag onderzoeken en beoordelen en degenen die de beslissing tot toekenning nemen. Soms heeft de commissie een mandaat tot verstrekking van middelen tot een bepaald bedrag).
- b. De hulpvrager wordt ingelicht over de te volgen procedure, zoals omschreven in het protocol. Hem/haar wordt het contactadres gegeven (n.b. – geen privé-adres van degenen die met beoordeling belast zijn).
- c. De leden van de commissie die belast is met de beoordeling hebben geheimhoudingsplicht over zaken die hen vertrouwelijk worden meegedeeld.
- d. Twee leden van _____ (de in 2a bepaalde commissie) nemen de verantwoordelijkheid op zich om zo spoedig mogelijk de hulpvraag in kaart te brengen en na te gaan of de hulpvrager voor hulp in aanmerking komt.
- e. Er vinden een of meer gesprekken plaats met de hulpvrager om zicht te krijgen op de achtergronden en inhoud van de hulpvraag. Dit zal

- door de twee daartoe aangewezen leden gebeuren, om de kans op misverstanden zo klein mogelijk te maken.
- Zonodig vindt ook overleg plaats met andere instanties om na te gaan of er nog voorliggende voorzieningen en regelingen zijn en of er samenwerking nodig is om de hulpvraag te kunnen beantwoorden.
 - Als overleg met andere instanties nodig is om de hulpvraag te kunnen beoordelen, zal dit alleen plaatsvinden als hulpvrager daarmee schriftelijk instemt.
 - Bij psychosociale nood vindt door _____ (zie 2a), in overleg met de hulpvrager, indien nodig doorverwijzing plaats naar de desbetreffende hulpverleningsinstantie.
 - Bij structurele financiële problemen wordt, als hulpvrager daarmee instemt, contact opgenomen met de desbetreffende instanties.
 - Bij een doorverwijzing wordt door _____ (zie 2a) contact opgenomen met de betreffende organisatie en wordt de hulpvrager desgewenst naar een eerste gesprek begeleid.
 - Na doorverwijzing wordt door _____ (zie 2a) na enige tijd bij de hulpvrager geïnformeerd of het vervolgtraject goed op gang is gekomen.
 - De financiële hulpvraag wordt in kaart gebracht met behulp van een formulier (zie punt 3).
- a. De verantwoordelijke commissieleden stellen een advies op voor ____ (hier zijn verschillende mogelijkheden: de commissie, indien deze gemandateerd is om besluiten te nemen, mogelijk tot een bepaald bedrag/de diaconie/pci/bestuur noodfonds of nog anders. Het belangrijkste is: wie adviseert en wie beslist), opdat deze een besluit kan nemen. Indien de besluitnemende instantie een andere is dan de adviserende, worden de gegevens geanonimiseerd verstrekt.
 - b. Bij noodhulp in crisissituaties is het voor de commissie mogelijk om direct te beslissen. Deze beslissing wordt dan achteraf ter goedkeuring voorgelegd aan de instantie die beslissingsbevoegd is.
 - c. In het advies wordt aangegeven of de hulpvrager voor hulp in aanmerking komt en zo ja, waar deze hulp uit zal bestaan (geld in de vorm van een gift en/of een lening, goederen of anderszins) en hoe deze wordt gegeven (aan hulpvrager zelf, aan instantie waaraan hulpvrager betaling verplicht is of anderszins).
 - d. De ____ (beslissingsbevoegdheid hebbende instantie) bericht uiterlijk binnen veertien dagen de hulpvrager over het besluit.
 - e. Indien tot een lening is besloten, wordt een schriftelijke overeenkomst opgesteld met de hulpvrager.
 - f. De hulpvrager kan indien hij/zij klachten heeft over de behandeling en/of het niet eens is met het besluit zich richten tot ____ (vast te stellen welke personen/organisatie). Deze horen alle betrokkenen. Hun uitspraak is bindend.
 - g. Met de hulpvrager wordt besproken of nazorg gewenst is en zo dit het geval is, hoe deze vorm krijgt.

3. Registratie en formulier

Met een formulier kunnen de feitelijke gegevens van een hulpvraag voor het eigen overzicht van diaconie of pci op een rij worden gezet. Vaak kan het voor het verloop van het gesprek met de hulpvrager bevorderlijk zijn om aantekeningen op een blanco papier te maken en pas na het gesprek het formulier in te vullen.

- De hulpvragen worden geregistreerd met behulp van een formulier hulpaanvraag diaconie/pci/noodfonds.
- Deze formulieren worden door _____ (zie 2a) strikt vertrouwelijk behandeld.
- Vijf jaar na het definitieve besluit worden de gegevens vernietigd door _____ (functie, bijvoorbeeld secretaris).

Punten die in dit formulier verwerkt kunnen worden, zijn bijvoorbeeld:

- Persoonlijke gegevens (naam, adres, geboortedatum, samenstelling huishouden, etc.)
- Het soort hulpvraag (materieel, goederen, immaterieel)
- Of de hulpvraag ook bij een andere instantie is ingediend.
- Financiële gegevens (inkomen uit werk, inkomen uit uitkering, inkomen uit AOW/pensioen, aanvullende inkomstenbronnen).
- Gegevens over schulden (bij welke instanties of bedrijven en in welke omvang en welke afspraken er zijn over terugbetaling).
- Gegevens over andere hulpverleners en instanties bij de zaak betrokken zijn.
- Afspraken over de hulpvraag (soort hulp, wie doet wat, op welke termijn volgt beslissing, welk vervolg kan er nog aan zitten).
- Beslissing over welke ondersteuning geboden zal worden.

4. Signalering

- Indien uit hulpaanvragen knelpunten blijken in de behandeling van cliënten door instanties, wordt dit met de instantie besproken.
- Eens in de x-tijd neemt de diaconie/pci/noodfonds, al dan niet in samenspraak met deskundigen en personen uit de kring van uitkeringsgerechtigden en andere betrokkenen, de geanonimiseerde gegevens van de hulpaanvragen door op knelpunten en tendensen. Over de knelpunten wordt met de instanties contact opgenomen. Gesignaleerde tendensen en knelpunten worden aan de eigen kerkleden, politiek en samenleving kenbaar gemaakt door publicatie en voorlichting.

Bijlage 4 – Literatuur

72

Over armoede

Dossier Armoede in Nederland

Werkgroep Arme Kant van Nederland / EVA, mei 2002.

Te bestellen via: tel: (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

In 2005 zal een nieuw dossier verschijnen. Werkgroep Arme Kant van Nederland / EVA, Budgetspel, juni 2002.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Projectmap Diaconaat Armoede in Nederland

Kerkinactie, 2003.

Te bestellen via: Kerkinactie, tel. (030) 88014 56
of e-mail info@kerkinactie.nl

Armoedemonitor 2003

Vrooman, Hoff e.a., Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Te bestellen via de boekhandel of www.scp.nl of www.cbs.nl

Via deze websites zijn ook de recente cijfers omtrent armoede op te vragen.

Ook andere relevante rapporten zoals: 'Inkomen verdeeld', 'De uitkering van de baan' en 'Mantelzorg' zijn via het SCP te verkrijgen

Gelijker = Rijker, Over rijkdom, verdeling en sociale ethiek

Van Bommel, Bussemaker e.a., september 1999.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Om Sociale Rechtvaardigheid, De strijd tegen armoede en sociale uitsluiting

Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid, oktober 2000.

Te bestellen via: tel. (030) 231 48 19 of: www.socialealliantie.nl

Het keurslijf van een uitkering

Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, verschijnt november 2004.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Regels die mensen blokkeren, Armoedemechanismen, overlevingsgedrag en het falen van regels

Ria van Nistelrooij, maart 2003.

Te downloaden via: www.sjakuus.nl

Kerken en armoede

De kerk als vangnet? Verslag van een onderzoek naar financiële hulp door kerken

T. Nederland, P. de Bie, H. Noordegraaf, Arme Kant van Nederland/EVA en Kerkinactie, 2002.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Arm en rijk in de bijbel

Ab Harrewijn, e.a., december 2001.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Handreiking Liturgie Arm en Rijk

Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, juni 2004.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

De Arme Krant van Nederland (kwartaalblad)

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Als je er alleen voor staat. Werkboek voor EVA-groepen

Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, maart 2002.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Armoede en rijkdom in Nederland. Themanummer 'Oecumenische Bezinning'

Raad van Kerken in Nederland, mei 2001.

Binnenkort verschijnt Solidariteit in Verantwoordelijkheid, in dezelfde reeks.

Te bestellen via: tel. (020) 330 43 55 of www.armekant-eva.nl

Diaconaal handelen

Diakonia, tweemaandelijks verschijnend tijdschrift van Kerkinactie voor diakenen en diaconale vrijwilligers.

Te bestellen via de Protestantse Kerk in Nederland, tel. (030) 880 17 25.

Barmhartigheid en Gerechtigheid, Handboek Diaconiewetenschap

Uitgeverij Kok, september 2004.

Te bestellen via de boekhandel of via: DISK, tel. (020) 622 85 05 of e-mail disk@wxs.nl

Levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk: Bezielde of zieltogend?

Toekomstscenario's voor levensbeschouwelijke verbanden; een onderzoeksverslag naar de toekomst van levensbeschouwelijk (o.a. kerkelijk) vrijwilligerswerk.

Henk Meeuws

Te bestellen via: Actioma, Luybenstraat 19, 5211 BS Den Bosch, tel. (073) 613 41 34, fax: (073) 613 41 19, e-mail info@actioma.nl

Diakonie & Parochie, kwartaalblad van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Voor abonnementen en bestellingen: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht, tel. (030) 232 69 09, e-mail bestel@rkk.nl. Oude nummers zijn in te zien via: www.actioma.nl/publica/diakonie of www.armekant-eva.nl

Zeven werken van barmhartigheid, Diaconaal Werkboek

Te bestellen via: Diocesaan Pastoraal Centrum van het bisdom Rotterdam, Koningin Emmaplein 3, 3016 AA Rotterdam, tel. (010) 414 82 13, e-mail: dpc@bisdom-rotterdam.nl

Wanneer hebben wij u gezien? Op zoek naar de schatten van de kerk

Te verkrijgen bij het DPC Rotterdam, Koningin Emmaplein 3, 3016 AA Rotterdam, tel. (010) 414 82 13, e-mail p.bergmans@bisdomrotterdam.nl

Noodzaak

Brochure over het vinden van mensen in nood, 2003.

Te verkrijgen bij het DPC Rotterdam, Koningin Emmaplein 3, 3016 AA Rotterdam, tel. (010) 414 82 13, e-mail p.bergmans@bisdomrotterdam.nl

Diaconie als radar- en EHBO-post, artikel in Diakonia, tijdschrift van Kerkinactie

Ploni Robbers-van Berkel, april 2001.

Te bestellen via: tel. (030) 880 17 25, zie ook www.kerkinactie.nl

Diaconie en armoede, een cursus om diaconieën handelingsbekwaam te maken op het terrein van individuele financiële hulpverlening
Atie de Vos, maart 2004.

Te bestellen via: Protestants Dienstencentrum Noord Brabant en Limburg, www.noordbrabantlimburg.pkn.nl

Omgaan met hulpvragen

Piet de Vries, mei 2004.

Te bestellen via: GCW - Stedelijk Diaconaat Rotterdam, Heemraadssingel 112, 3021 DH Rotterdam, tel. (010) 477 27 11, e-mail info@stichtinggcw.nl

Modules Armoede in Nederland - cursus individuele hulpverlening/diaconaal huisbezoek

Carla van der Vlist, 2003.

Te bestellen via: Protestants Dienstencentrum Zuid-Holland

Over wet- en regelgeving

Tussen recht op inkomen en plicht tot werken, Op zoek naar de achtergronden van de Wet Werk en Bijstand

Raf Janssen, Jan Schrauwen, Evelyn Schwarz, Sociale Alliantie, 2003.

Met creativiteit en politieke wil, mogelijkheden voor gemeentelijk minima-beleid onder de werking van de Wet Werk en Bijstand

Sociale Alliantie en Landelijke Cliëntenraad, maart 2004.

Te bestellen via tel. (030) 231 48 19, e-mail info@sjakuus.nl of: www.socialealliantie.nl

Een stevige basis biedt zekerheid, kaderbrief over de verordeningen die de Gemeenteraad moet opstellen ingevolge van de Wet Werk en Bijstand Sociale Alliantie en Landelijke Cliëntenraad, september 2003.
Te bestellen via tel. (030) 231 48 19, e-mail info@sjakuus.nl
of: www.socialealliantie.nl

De nieuwe Wet Werk en Bijstand, Zo snel mogelijk weer aan het werk
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, januari 2004.
Te bestellen via: afdeling publieksinformatie SZW tel. 0800-9051 of
www.szw.nl

Bij uitgave van deze brochure was er nog geen materiaal beschikbaar over de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Recente informatie is te vinden op de volgende websites: www.minvws.nl en www.socialealliantie.nl

Bijlage 5 – Adressen en websites

76

Landelijk

Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA

Noordermarkt 26, 1015 MZ Amsterdam, tel. (020) 330 43 55,
e-mail info@armekant-eva.nl webadres: www.armekant-eva.nl
Via de website zijn publicaties verkrijgbaar en wordt naar organisaties
verwezen.

Kerkinactie

Postbus 456, 3500 AL Utrecht, Joseph Haydnlaan 2a, tel. (030) 880 14 56,
e-mail info@kerkinactie.nl, webadres: www.kerkinactie.nl

Raad van Kerken in Nederland

Koningin Wilhelminalaan 5, 3818 HN Amersfoort, tel. (033) 463 38 44,
e-mail rvk@raadvankerken.nl, webadres: www.raadvankerken.nl

Arbeidspastoraat DISK

Noordermarkt 26, 1015 MZ Amsterdam, tel. (020) 622 85 05,
e-mail disk@wxs.nl webadres: www.disk-arbeidspastoraat.nl

RK Kerkgenootschap

Mgr. drs. A.H. van Luyn sdb, Bisschop-referent voor Kerk en Samenleving,
Koningin Emmaplein 3, 3016 AA Rotterdam,
e-mail a.d.jong@bisdom-rotterdam.nl
Mr. J. Klok, Econoom-referent voor Kerk en Samenleving,
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ Zeist, e-mail i.jansen@aartsbisdom.nl

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Luijbenstraat 19, 5211 BS 's-Hertogenbosch, tel. (073) 613 41 34,
e-mail info@actioma.nl en h.meeuws@actioma.nl

Sociale Alliantie

Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA is lid van de Alliantie voor Sociale Rechtvaardigheid. In de Alliantie werken vakcentrales, kerken, humanisten en zelforganisaties van belangengroepen samen. De Alliantie heeft veel kennis in huis over de aanpak van armoedeproblemen.
Plompstorengracht 19, 3512 CB Utrecht, tel. (030) 231 48 19,
webadres: www.socialealliantie.nl zie ook: <http://www.fnv.nl/alliantie>

Stichting Sjakuus

Landelijke knooppunt in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting.
Zij zijn provinciaal en landelijk actief.
Plompstorengracht 19, 3512 CB Utrecht, (030) 231 48 19,
e-mail info@sjakuus.nl, webadres: www.sjakuus.nl

Stichting Niet voor Jezelf

Een fonds dat lokale en landelijke organisaties financieel ondersteunt die zich verzetten tegen processen van verarming en verrijking in Nederland.

Postbus 8506, 3503 RM Utrecht, tel. (030) 880 18 72,
e-mail info@nietvoorjenzelf.nl, webadres: www.nietvoorjenzelf.nl

Werkgroep Landbouw en Armoede

Secretaris: Rentia Hendriks, Stationsstraat 60, 4872 TD Etten-Leur,
tel. (076) 501 38 68. e-mail rentia@krijnen.net

ATD-Vierde Wereld Nederland

Regentesseplein 13, 2562 EV Den Haag, e-mail atdnatnl@wxs.nl

Actioma

Instituut voor activering, innovatie en onderzoek.

Luijbenstraat 19, 5211 BS 's-Hertogenbosch, tel. (073) 613 41 34,
e-mail info@actioma.nl webadres: www.actioma.nl

Justitia et Pax Nederland

Justitia et Pax adviseert o.a. de bisschoppen voor vraagstukken van gerechtigheid en vrede in Nederland en elders in de wereld.

Lutherse Burgwal 10, Postbus 16334, 2500 BH Den Haag, tel. (070) 313 68 00, e-mail info@justitiaetpax.nl, webadres: www.justitiaetpax.nl

Katholiek Centrum Nederland/KRKS

dhr. H. Geerts, dhr. H. Pieper, Orthenstraat 290,
5211 SX 's-Hertogenbosch, e-mail krks@wxs.nl en vkmo@wxs.nl

Vincentiusvereniging Nederland

Geestbrugweg 128, 2281 CG Rijswijk, tel. (070) 380 00 11, e-mail secretariaat@vincentiusvereniging.nl, webadres: www.vincentiusvereniging.nl

FNV (Federatie Nederlandse Vakbeweging)

Naritaweg 10, Postbus 8456, 1005 AL Amsterdam, tel. (020) 581 63 00,
webadres: www.fnv.nl

CNV (Christelijk Nationaal Vakverbond)

Ravellaan 1, Postbus 2475, 3500 GL Utrecht, tel. 0900-2684636,
e-mail cnvinfo@cnv webadres: www.cnv.nl

Humanistisch Verbond

Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam, tel. (020) 521 90 00,
fax (020) 521 90 80, e-mail hv@euronet.nl,
webadres: www.humanistischverbond.nl

Humanitas, Landelijk Bureau

Postbus 71, 1000 AB Amsterdam, tel. (020) 523 11 00, fax (020) 622 73 67, e-mail info@lb.humanitas.nl, webadres: www.humanitas.nl

CG-raad (Chronisch zieken- en Gehandicaptenraad Nederland).

Een koepel van organisaties van mensen met een chronische ziekte of handicap.

Postbus 169, 3500 AD Utrecht, tel. (030) 291 66 00; webadres: www.cg-raad.nl

Vereniging LOT

LOT zet zich voor de positieverbetering van mantelzorgers in Nederland. John F. Kennedylaan 99, 3981 GB Bunnik, tel. (030) 659 22 22, e-mail info@mantelzorg-lot.nl; webadres: www.demantelzorger.nl. De mantelzorglijn: 0900 - 2020496.

Unie KBO (Unie van Katholieke Bonden van Ouderen)

Oranje Nassaulaan 1, Postbus 325, 5201 AH 's-Hertogenbosch, tel. (073) 612 34 75, e-mail secretariaat@uniekbo.nl, webadres: www.uniekbo.nl

PCOB (Protestants Christelijke Ouderen Bond)

Blijmarkt 12, 8011 NE Zwolle, tel. (038) 422 55 88, e-mail info@pcob.nl, webadres: www.pcob.nl

ANBO (Algemene Nederlandse Bond van Ouderen)

Postbus 18003, 3501 CA Utrecht, Weerdsingel WZ 18a, tel. (030) 233 00 60, e-mail info@anbo.nl, webadres: www.anbo.nl

Regionaal***Adressen Protestantse Dienstencentra (PDC's)****PDC Groningen/Drenthe*

Rummerinkhof 2, 9751 SL Haren, tel. (050) 534 45 22, fax: (050) 534 66 92, e-mail info.groningendrenthe@pkn.nl, www.groningendrenthe.pkn.nl

PDC Fryslân

Jacob Catsstraat 2, 8913 CM Leeuwarden, Postbus 108, 8900 AC Leeuwarden, tel. (058) 294 87 48, fax: (058) 294 87 20, e-mail info.fryslan@pkn.nl, www.fryslan.pkn.nl

PDC Overijssel/Flevoland

De Haarstraat 14, 8141 EX Heino Postbus 3, 8140 AA Heino, tel. (0572) 34 68 00, fax: (0572) 34 68 10, e-mail info.overijsselflevoland@pkn.nl, www.overijsselflevoland.pkn.nl

PDC Gelderland

Oude Oeverstraat 120 (Arnhem Building, 6e etage), 6811 JZ Arnhem,
Postbus 1238, 6801 BE Arnhem, tel. (026) 355 17 55, fax: (026) 443 30 09,
e-mail info.gelderland@pkn.nl, www.gelderland.pkn.nl

PDC Utrecht

Regulierenring 2d, 3981 LB Bunnik, Postbus 79, 3980 CB Bunnik,
tel. (030) 251 03 45, fax: (030) 251 09 71, e-mail info.utrecht@pkn.nl,
www.utrecht.pkn.nl

PDC Noord-Holland

Vinkenstraat 36a, 1506 CM Zaandam, Postbus 1319, 1500 AH Zaandam,
tel. (075) 655 95 10, fax: (075) 612 33 80, e-mail
info.noordholland@pkn.nl, www.noordholland.pkn.nl

PDC Zuid-Holland

Ligusterbaan 2, 2908 LW Capelle a/d IJssel, Postbus 5103, 2900 EC
Capelle a/d IJssel, tel. (010) 445 43 00, fax: (010) 460 41 41,
e-mail info.zuidholland@pkn.nl, www.zuidholland.pkn.nl

PDC Zeeland

Stationspark 45, 4462 DZ Goes, Postbus 200, 4460 AE Goes,
tel. (0113) 24 63 70, fax: (0113) 24 63 89, e-mail info.zeeland@pkn.nl,
www.zeeland.pkn.nl

PDC Noord-Brabant en Limburg

Geldropseweg 165, 5613 LM Eindhoven, Postbus 447, 5600 AK
Eindhoven, tel. (040) 212 19 55, fax: (040) 212 48 03, e-mail info.noordbrabantlimburg@pkn.nl, www.noordbrabantlimburg.pkn.nl

*Andere regionale centra**Diaconie PKN Amsterdam*

P/a Pr. Hendriklaan 16, 1075 BC Amsterdam, tel. (020) 676 15 52,
e-mail a.driessen@diaconie.org

De Arme Kant van Zuid-Holland

Parkstraat 32, 2541 JK Den Haag, tel. (070) 318 16 73,
e-mail armekant@planet.nl

Gereformeerd Centrum Welzijnsbehartiging Rotterdam

Heemraadssingel 112, 3021 DH Rotterdam, tel. (010) 477 27 11,
e-mail info@stichtinggew.nl

Hervormde Stichting. M.A. Werk

Postbus 371, 2501 CJ Den Haag, tel. (070) 318 16 12

Contactadressen in de bisdommen

Aartsbisdom Utrecht

Diocesane Pastorale Dienstverlening (DPD), afd. diaconie
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ Zeist, tel. (030) 693 14 34, fax (030) 693 14 25, e-mail dpd@aartsbisdom.nl

Diocesane Kerkelijke Caritas Instelling (DKCI)
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ Zeist, tel. (030) 693 11 04,
e-mail dk-ci@aartsbisdom.nl

Katholiek Centrum voor Maatschappelijke en Culturele Ontwikkeling in het Aarts-bisdom (KCMCO), Pastorale Dienstverlening Aartsbisdom Utrecht
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ Zeist, tel. (030) 693 19 14 en (030) 693 14 34, e-mail brohm@aartsbisdom.nl

Diakonaal Missionair Orgaan (DMO)
Postbus 15070, 3501 BB Utrecht, tel. (030) 271 77 78, fax (030) 271 28 88

KCMA Gelderland
Willemsplein 34-4, 6811 KC Arnhem, tel. (026) 443 04 31,
e-mail kcma@worldonline.nl

KCW Overijssel
Weusthagstraat 158, 7556 ZD Hengelo, tel. (074) 242 25 00,
e-mail eddy@kcwo.nl

SKAF
Botter 39-06, 8243 KB Lelystad

KCW Utrecht
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ Zeist

Dekenaat Arnhem, Dekenaal Centrum Arnhem, afd. diaconie
Rosendaalseweg 698, 6824 HG Arnhem, tel. (026) 361 43 89,
fax (026) 361 71 63, e-mail dekenaat.arnhem@planet.nl

Dekenaten 't Sticht en Utrecht-Oudenrijn, afd. diaconie
Daam Fockemalaan 22, 3818 KG, Amersfoort, tel. (033) 461 72 23,
fax (033) 461 18 350, e-mail deksticht@zonnet.nl en info@utrecht-oudenrijn.nl

Dekenaat Salland, afd. diaconie
Burgemeester van Roijensingel 7, 8011 CS Zwolle, tel. (038) 423 35 81,
fax (038) 423 26 71, e-mail dekenaat.salland@tip.nl

Dekenaat Twente, afd. diaconie

Retraitehuisweg 6, 7625 SL Zenderen, tel. (074) 265 95 39, fax (074) 265 95 35

Bisdom Groningen

Katholiek Steunpunt Drenthe (KSD)

Slenerbrink 272, 7812 NH Emmen, tel. (0591) 613 393

Katholiek Steunpunt Maatschappelijk Activeringswerk (Solidair Friesland)

Bonifatiusplein 21-A, 8911 JT Leeuwarden, tel. (058) 213 00 46, fax (058) 213 78 55, e-mail ksma@xs4all.nl

Pastorale Dienstverlening Bisdom Groningen

Markstraat 19, 9712 PB Groningen, tel. (050) 406 58 88, e-mail w.v.olffen.dpc.groningen@planet.nl

KSD Drenthe

Slenerbrink 272, 7812 HL Emmen

Bisdom Haarlem

Diaconie

Kruisweg 69, 2011 LB Haarlem, tel. (023) 511 26 70, fax (023) 511 26 29, e-mail pstolwijk@bisdomhaarlem.nl

Dekenaat Amsterdam, Kerkelijk en diaconaal opbouwwerk

Begijnhof 31, 1012 WT Amsterdam, tel. (020) 627 85 44, fax (020) 428 78 39, e-mail rk-@dekenaat-amsterdam.nl

Dekenaat Haarlem-Beverwijk, afd. diaconie

Nieuwe Groenmarkt 12, 2011 TW Haarlem, tel. (023) 534 23 97, fax (023) 534 23 93, e-mail dhbalgemeen@antenna.nl

Dekenaat Hoorn, afd. diaconie

Postbus 7, 1620 AA Hoorn (Wilhelminalaan 2-E), tel. (0229) 214 941, fax (0229) 277 317, e-mail dekenaat.hoorn@tref.nl

Bisdom Rotterdam

DPC Bisdom Rotterdam

Koningin Emmaplein 3, 3016 AA Rotterdam, tel. (010) 414 82 13, e-mail p.bergmans@bisdomrotterdam.nl

Katholiek Centrum Welzijnsbehartiging Rotterdam

Hang 14, 3011 CG Rotterdam, tel. (010) 411 60 85 KCW Rotterdam

Stichting Kerkelijk Sociale Arbeid (KSA)

Walenburgerweg 55, 3039 AD Rotterdam, Katholieke Welzijnsstichting
Zuid-Holland, Laan van Meerdervoort 478, 2563 BJ Den Haag, tel. (070)
363 19 05

KASO Den Haag

Laan Copes v. Cattenburch 72, 2585 GD Den Haag, tel. (070) 358 50 25
e-mail kaso@planet.nl

KWS Zuid-Holland

Laan van Meerdervoort 473, 2563 BJ Den Haag

Dekenaat Vliethaghe, afd. diaconie

Grovestinstraat 40, 2532 SZ Den Haag, tel. (070) 360 08 30,
fax (070) 363 68 42 e-mail secretariaat@vliethaghe.nl

Dekenaat Delflanden, afd. diaconie

K. v.d. Copellostraat 8-A, 2613 XP Delft, tel. (015) 213 08 73,
fax (015) 219 05 41, e-mail: centrum@dekenaatdelflanden.nl

Dekenaat Het Groene Hart, afd. diaconie

Paradijslaan 8, 2405 CC Alphen a/d Rijn, tel. (0172) 490 336,
fax (0172) 477 787, e-mail dekenaatgh@cs.com

Bisdom Breda*Diaconie*

Fatimastraat 5, 4834 XT Breda, tel. (076) 565 57 50,
e-mail j.mersel.diakonie@bisdombreda.nl

KCW West-Brabant, Federatief verband Prisma

Spoorlaan 460, 5038 CH Tilburg, tel. (013) 544 14 40
e-mail avdbos@concepts.nl

Scoop

Postbus 407, 4330 AK Middelburg

Dekenaat De Baronie, Diaconie/Kerk en Samenleving

Fatimastraat 5, 4834 XT Breda, tel. (076) 560 31 82, fax: (076) 560 19 83,
e-mail: diakonie@bisdombreda.nl

Dekenaat Het Markiezaat, afd. diaconie

Kerkwerve 2, 4873 CJ Etten-Leur, tel. (076) 501 26 50,
e-mail: dek.markiezaat@bisdombreda.nl

Dekenaat Zeeland, afd. diaconie

Baljuwlaan 19, 4541 EE Sluiskil, tel. (0115) 471 210

Bisdom 's-Hertogenbosch*Raad voor de Diaconie*

Postbus 1070, (Parade 11) 5200 BC 's-Hertogenbosch, tel. (073) 612 54 88

Bisdom Den Bosch

Parade 11, 5211 KL 's-Hertogenbosch, tel. (073) 612 54 88,

e-mail jvoppen@bisdomdenbosch.nl*KCW Oost-Brabant*

Emmaplein 19-21, 5211 VZ 's-Hertogenbosch, tel. (073) 692 13 45,

e-mail secretariaat@kcw-oostbrabant.nl*PRISMA Brabant*

Sporlaan 10346, 5000 JH Tilburg, tel. (013) 544 14 40,

e-mail prisma@prisma-brabant.nl*Dekenaat 's-Hertogenbosch*

St. Diaconaal Centrum 's-Hertogenbosch, Markt 1, 5241 VL Rosmalen,

tel. (073) 521 22 15

Bisdom Roermond

Dienst Kerk en Samenleving Bisdom Roermond

Van Goghstraat 3, 6165 VG Geleen, tel. (046) 410 58 85,

e-mail hub.vossen@hetnet.nl

